

დimitრი სილაქაძე
Dimitri Silakadze

საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკა
და ტხინვალის რეგიონის
ბოლშევიკური აჯანყებები
1918-1920 წლებში

DEMOCRATIC REPUBLIC OF GEORGIA
AND BOLSHEVIK UPRISINGS
IN THE TSKHINVALI REGION
IN 1918-1920

დimitრი სილაკაძე
Dimitri Silakadze

საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკა
და ხსინვანის რეგიონის
ბოლშევიკური აჯანყებები
1918-1920 წლებში

DEMOCRATIC REPUBLIC OF GEORGIA
AND BOLSHEVIK UPRISINGS
IN THE TSKHINVALI REGION
IN 1918-1920

თბილისი 2022 Tbilisi

ავტორი: დიმიტრი სილაქაძე

რედაქტორი: თინათინ ევდოშვილი

მთარგმნელი: სალომე გეგეშიძე

ინგლისური ტექსტის რედაქტორი: ქეთი რუთ დევისი

ქართული ტექსტის კორექტორი: მარია ჯანიკაშვილი

დიზაინი და დაკაბადონება: ნატა ყუბანიშვილი

ფოტო ყდაზე: სახალხო გვარდიელები, ცენტრში მარცხნიდან მესამე, გვარდიის მეთაური - ვალიკო ჯუღელი

Author: Dimitri Silakadze

Editor: Tinatin Evdoshvili

Translator: Salome Gegeshidze

Editor of English Text: Katie Ruth Davis

Georgian text corrector: Marika Janikashvili

Designer: Nata Kubaneishvili

Photo on the cover: People's Guardsmen, in the center the third from the left commander of the Guard - Valiko Jugheli

საქართველოს
არქივები
National
Archives of
Georgia

საქართველოს სტრატეგიისა და საერთაშორისო ურთიერთობების კვლევის ფონდი
GEORGIAN FOUNDATION FOR STRATEGIC AND INTERNATIONAL STUDIES

© საქართველოს ეროვნული არქივი

© რონდელის ფონდი

© ყველა უფლება დაცულია

© All rights reserved

Isbn 978-9941-8-4899-5

საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკა
და მხინვარის რეგიონის ბოლშევიკური აჯანყებები
1918-1920 წლებში

2019 წლის 9 ივლისს რუსეთის ფედერაციის პრეზიდენტმა ვლადიმერ პუტინმა განაცხადა, რომ 1919-1920 წლებში ქართული ჯარები ოსეთში სასტიკად იქცეოდნენ, მისივე თქმით, ეს ზუსტად ისაა, რასაც დღეს გენოციდს უწოდებენ.¹ 2019 წლის 19 ივლისს ცხინვალის საოკუპაციო რეჟიმმა რუსეთის ხელისუფლებას საქართველოს მიერ ოსების გენოციდის აღიარების თხოვნით მიმართა.² იმავე წლის სექტემბერში რუსეთის სახელმწიფო დემაში შეიქმნა ამ საკითხის შემსწავლელი სამუშაო ჯგუფი.³ ოკუპირებულ ცხინვალში 2020 წელს 20 ივნისი გენოციდის დღედ გამოაცხადეს.⁴ საერთოდ „გენოციდის“ საკითხი ახალი არ არის და იგი დაძაბული პოლიტიკური მოვლენების პარალელურად წამოიწვეს ხოლმე წინა პლანზე. ამ ყველაფერს კი საფუძველი 1990 წლის 20 სექტემბერს ჩაეყარა, როდესაც სამხრეთ ოსეთის ავტონომიური ოლქის საბჭომ 1920 წლის მოვლენებს გენოციდის კვალიფიკაცია მიანიჭა. მოგვიანებით, 2007 წელს, ე.წ. სამხრეთ ოსეთის პარლამენტმა 1918-1920 წლების მოვლენები შეაფასა, როგორც ოსი ხალხის ეროვნულ-განმანთავისუფლებელი ბრძოლა, ხოლო საქართველოს მთავრობის მოქმედება, როგორც ოსი ხალხის გენოციდი.⁵

საკითხი სრულიად პოლიტიზებულია, რაც ისტორიული რეალობის დამახინჯების საფუძველს ქმნის და საკითხის კვლევას ართულებს. კვლევის მიზანია გამოქვეყნებულ დოკუმენტებსა და ნაშრომებზე, ასევე აქამდე გამოუქვეყნებელ უცნობ საარქივო დოკუმენტებზე, პრესასა და მოქმედი პირების მოგონებებზე დაყრდნობით გავაანალიზოთ და ობიექტურად

1 <https://regnum.ru/news/polit/2662863.html> 31.05.2021

2 <https://ria.ru/20190719/1556702355.html> 31.05. 2021

3 <http://duma.gov.ru/news/46172/> 31.05.2021

4 <https://tass.ru/mezhdunarodnaya-panorama/8777475> 31.05.2021

5 http://osinform.org/4518-deklaratsija_o_genotside_1920_goda_v_juzhnoj_osetii.html 31.05.2021; <https://regnum.ru/news/society/727409.html> 31:05.2021

მოგითხროთ, თუ რა ხდებოდა ერთი საუკუნის წინ ცხინვალის რეგიონში. როგორც ისტორიკოსი ლევან თოიძე წერდა: „ამბობენ ჭრილობებს სიმართლე კურნავსო. არა ურთიერთსაყვედურისათვის, არამედ სიმართლის დასადგენად და სამომავლოდ გაკვეთილების გამოსატანად ობიექტური ისტორიის მოხმობაა საჭირო“.⁶

გენოციდი ყველაზე უკეთ მოსახლეობის რაოდენობის დინამიკაში აისახება, შესაბამისად ასეთ შემთხვევაში მოსახლეობის რაოდენობა მკვეთრად იკლებს. ვნახოთ, რა მდგომარეობაა ამ თვალსაზრისით ოსებთან მიმართებაში. ამისთვის გამოგვადგება 1917 წლის რუსეთის იმპერიის სასოფლო-სამეურნეო და 1926 წლის საბჭოთა კავშირის საყოველთაო აღწერების შედარებითი ანალიზი. 1917 წლის რუსეთის იმპერიის სასოფლო-სამეურნეო აღწერის მიხედვით იმავე ტერიტორიაზე, სადაც 1926 წლის აღწერაც ჩატარდა, 2 362 510 ადამიანი ცხოვრობდა.⁷ 1926 წლის საბჭოთა კავშირის საყოველთაო აღწერით კი უკვე – 2 677 233.⁸ 1917 წლის მონაცემებით, თბილისისა და ქუთაისის გუბერნიებში ცხოვრობდა 95 596 ოსი ეროვნების მოქალაქე, ხოლო 1926 წელს კი 113 298.⁹ გამოდის, 9 წლის განმავლობაში საქართველოს მოსახლეობა ოსების ჩათვლით 13.3 პროცენტით გაზრდილა, ოსების გარეშე კი 13.1 პროცენტით, ხოლო იმავე პერიოდში საქართველოში მცხოვრები ოსების რაოდენობა – 18.5 პროცენტით. დემოგრაფიული სტატისტიკის შედარებითი ანალიზი გვიჩვენებს, რომ ოსების რაოდენობის ზრდა 1.4-ჯერ აღემატებოდა რესპუბლიკის მოსახლეობის ზრდის ტემპს. შესაძლოა,

6 ლევან თოიძე, როგორ შეიქმნა სამხრეთ ოსეთის ავტონომიური ოლქი, თბ., 1990, გვ. 38.

7 გიორგი ფერაძე, საქართველოს მოსახლეობა 1917 წლის აღწერის მიხედვით, საქართველოს სსრ ცენტრალური სტატისტიკური სამმართველო, სტატისტიკური მონაცემი N1, თბ., 1921, გვ. 23-25. მონაცემს მოვაკვლი ართვინის ოლქისა და ქალაქ ართვინის მოსახლეობის რაოდენობა, რადგანაც 1926 წელს ქალაქი ართვინი და ართვინის ოლქი საქართველოს შემადგენლობაში აღარ შედიოდა. მისი მონაცემი შედარებისას არ გამოგვადგებოდა.

8 ვახტანგ ჯაოშილი, საქართველოს მოსახლეობა XVIII-XX საუკუნეებში, თბ., 1984, გვ. 126.

9 გიორგი ფერაძე, საქართველოს მოსახლეობა 1917 წლის აღწერის მიხედვით, გვ. 23-26; ვახტანგ ჯაოშილი, საქართველოს მოსახლეობა XVIII-XX საუკუნეებში, გვ. 139.

1917 წლის სასოფლო-სამეურნეო აღწერა, რომელიც მოსახლეობასაც აღწერდა, ვერ იყო ზედმიწევნით ზუსტი, თუმცა ამ შემთხვევაში ცდომილება საერთო იქნება ყველასთვის. სტატისტიკური მონაცემებით, არავითარი გენოციდის კვალი არ ჩანს. პირიქით, ოსური მოსახლეობის ზრდა აღემატება რესპუბლიკის მოსახლეობის ზრდის ტემპს. მიუხედავად იმისა, რომ მოსახლეობის ზრდის დინამიკის ანალიზი გენოციდს გამოორიცხავს, ეს მაინც არ არის საკმარისი ისტორიული სურათის აღსადგენად.

ხალხთა მიგრაცია საქართველოს ტერიტორიაზე მუდამ ხდებოდა, ოსური მოსახლეობის ინტენსიური ჩამოსახლება კი XVII-XVIII საუკუნეებში დაიწყო. XVIII საუკუნეში ტერმინი „სამხრეთ ოსეთი“ საერთოდ არ არსებობდა, მაგრამ, თანამედროვე რუსული და სეპარატისტული ცხინვალის პოლიტიკური წრეების, ისტორიკოსებისა და პროპაგანდის მტკიცებით, სამხრეთ ოსეთი რუსეთს ჯერ კიდევ 1774 წელს შეუერთდა.¹⁰ სინამდვილეში ცხინვალის რეგიონი ქართლ-კახეთის სამეფოს ნაწილი იყო და მას ქართველი ფეოდალები მართავდნენ. იმხანად ცხინვალსა და მის მიმდებარე სოფლებში ოსები საერთოდ არ ცხოვრობდნენ. მათი განსახლების ძირითადი არეალი შიდა ქართლის მთიანი ზოლი იყო.¹¹ რუსული პროპაგანდა კი რუსეთ-ოსმალეთს შორის 1774 წელს დადებულ ზავს ეყრდნობა, მიუხედავად იმისა, რომ ზავში ოსეთი ნახსენებაც არ არის. ზავის 21-ე მუხლის მიხედვით, რუსეთის დაქვემდებარებაში გადავიდა დიდი და მცირე ყაბარდო (ცნობილია, რომ იმ დროს ყაბარდოს დაქვემდებარებაში შედიოდა ის ტერიტორია, რომელსაც ოსეთი ერქვა, ახლა კი ჩრდილო ოსეთს უწოდებენ). ასე რომ, ცხინვალის რეგიონთან ამ ზავს არანაირი კავშირი არ ჰქონდა¹² და ეს ყველაფერი, წერილობითი

10 <https://regnum.ru/news/polit/2662863.html> 31.05.2021; Мариам Лордкипанидзе, Георгий Отхмезури. Шида Картли (Исторический экскурс), сборник Осетины в Грузии., Тбилиси, 2015, Стр. 37.

11 აპოლონ თაბუაშვილი, ქალაქ ცხინვალისა და მისი მიმდებარე სოფლების აღწერის დაფორები (XVIII საუკუნის II ნახევარი), თბ., 2013, გვ.17-18; 22-26; Мариам Лордкиპанидзе, Георгий Отхмезури. Шида Картли (Исторический экскурс). Сборник Осетины в Грузии, стр. 34.

12 როლანდ თოფჩიშვილი, ოსები ისტორიულ და თანამედროვე საქართველოში, თბ., 2019, გვ.12-14; Е. И. Дружинина, Кючук-Кайнарджийский мир 1774 года (его подготовка и заключение), Москва, 1955, стр. 286; 349-360.

რუსეთის იმპერიის
 1792 წლის ოფიციალური
 ატლასზე ჩანს, რომ
 რუსეთის იმპერიის
 კავკასიის სამეფონსაცვლელს
 საზღვარი ვლადიკავკაზის
 მახლობლად გადიოდა.

წყაროების გარდა, კარგად ჩანს თანადროულ რუსულ ოფიციალურ რუკებზეც.

ქართლ-კახეთში რუსეთის მიერ 1784 წელს მოვლენილი წარმომადგენლის, სტეფანე ბურნაშოვის, მიერ შედგენილ რუკაზე სამხრეთ ოსეთი არ არსებობს და ეს ტერიტორია ქართლ-კახეთის სამეფოს ნაწილია. რუკაზე წარწერა „ოსეთი“ ჩრდილო კავკასიაში ფიქსირდება.¹³ 1792 წლის რუსეთის იმპერიის ოფიციალური ატლასის მიხედვით კი კავკასიის სამეფოსნაცვლოს ტერიტორია სამხრეთ კავკასიაში არ აღწევდა.¹⁴

1801 წელს რუსეთის იმპერატორმა ალექსანდრე I-მა ქართლ-კახეთის სამეფო თვითნებურად გააუქმა და ის ტერიტორია, რომელსაც დღეს ცხინვალის რეგიონი ეწოდება, სხვა დანარჩენი ქართული მხარეების მსგავსად რუსეთის იმპერიის შემადგენლობაში აღმოჩნდა. XIX საუკუნეში ოსები აღმოსავლეთ საქართველოს სხვა მთიელებთან ერთად იმპერიას რამდენჯერმე აუჯანყდნენ; მაგალითად, ისინი აქტიურად მონაწილეობდნენ 1804 წლის მთიულეთის აჯანყებაში, რომლის ჩახშობის შემდეგ რუსულმა ჯარმა გადაწვა 9 ოსური სოფელი. ოსები მონაწილეობდნენ 1810-1811 წლებში ქართლ-კახეთის მეფის – ერეკლე II-ის – შვილიშვილის ლეონ ბაგრატიონის აჯანყებაში. აჯანყების დამარცხების შემდეგ რუსეთის არმიამ და მათ დაქვემდებარებაში მყოფმა ქართულმა მილიციამ ჯავის ხეობაში 20 სოფელი გადაწვა. სადამსჯელო ოპერაციის დროს დაიღუპა 100-ზე მეტი ოსი.¹⁵

ტერმინი „სამხრეთ ოსეთი“ პირველად XIX საუკუნეში, კერძოდ, 1830 წელს გაზეთ „Тифлисские Ведомост“-ში გამოჩნდა, თუმცა ამ ტერმინს ოფიციალური მნიშვნელობა არ ჰქონდა და ძალიან იშვიათად იყენებდნენ.¹⁶

1843 წელს საქართველო-იმერეთის გუბერნიის ტერიტორიის ფარგლებში გორის მაზრას გამოეყო და ცალკე ჩამოყალიბდა ოსეთის

13 Джондо Гвасалиа, Шиди Картли и Осетинская проблема, сборник Осетины в Грузии., Тбилиси, 2015, Стр. 65.

14 Атлас Российской империи, Санкт-Петербург, 1792, лист 43.

15 Акты собранные Кавказской Археографической комиссией Т.4, Тифлиси, 1870, стр.466; როლანდ თოფჩიშვილი, ოსები ისტორიულ და თანამედროვე საქართველოში, 15-16.

16 Соломон Лекишвили, Когда возник термин „Южная Осетия?“, сборник Осетины в Грузии, Тбилиси, 2015, стр.206-216.

„ოკრუგი“ (ოლქი), რომელიც შედგებოდა ჯავის, პატარა ლიახვისა და ნარის უბნებისგან. ეს „ოკრუგი“ დღევანდელი ცხინვალის რეგიონის დაახლოებით მესამედს მოიცავდა და მან სულ ცოტა ხანს იარსება. 1859 წელს ოსეთის „ოკრუგი“ ნარის უბნის გამოკლებით კვლავ გორის მაზრას დაუბრუნდა და მთის ოსეთის საპოლიციო უბანი ეწოდა.¹⁷

1917 წელს რუსეთის იმპერიაში დიდი ცვლილებები დაიწყო. თებერვლის რევოლუციას 25 ოქტომბერს ბოლშევიკური გადატრიალება მოჰყვა. კავკასიის რეგიონი მეტროპოლიას ჩამოსცილდა. თბილისში დროებითი მმართველობითი ორგანო – ამიერკავკასიის კომისარიატი – შეიქმნა. ბოლშევიკები საქართველოში პოპულარობით არ სარგებლობდნენ, თუმცა ძალაუფლების ხელში ჩასაგდებად ყველა მეთოდს მიმართავდნენ. ისინი საკუთარ დასაყრდენს მსოფლიო ომისგან გადაღლილ ჯარისკაცებსა და უკმაყოფილო გლეხებში ეძებდნენ და მათი საშუალებით შეიარაღებულ რაზმებს ქმნიდნენ.

სოციალურთან ერთად რევოლუციამ ეროვნული თვითგამორკვევის საკითხიც აქტუალური გახადა. 1917-1918 წლებში შიდა ქართლში მცხოვრები ოსები ცალკე სამაზრო ადმინისტრაციული ერთობის ჩამოყალიბებას ითხოვდნენ. 1917 წელს, რუსეთის რევოლუციების ხანაში, თბილისისა და ქუთაისის გუბერნიაში 95 596 ოსი ცხოვრობდა. მათგან ყველაზე მეტი – 61 584 – გორის მაზრაში, რომლის სრული მოსახლეობა 222 693 ადამიანს შეადგენდა. დუშეთის მაზრის 67 931 მოსახლიდან კი 19 392 იყო ეთნიკურად ოსი.¹⁸ გორის მაზრაში ოსები უდიდეს უმრავლესობას შეადგენდნენ მთის ოსეთის საპოლიციო უბანში, სადაც 5 სასოფლო საზოგადოების (ჯავის, ყემულთის, როკის, ორტევის, წუნარის) მკვიდრი 21 073 ადამიანიდან თითქმის ყველა (20 414) ოსია. იგივე სურათი გვაქვს ყორნისშიც, სადაც 5271 მცხოვრებიდან 5211 ოსი იყო.¹⁹ რაც შეეხება ქალაქ

17 Джондо Гвасалиа, Шида Картли и Осетинская проблема, сборник Осетины в Грузии, стр. 66-67.

18 გიორგი ფერაძე, საქართველოს მოსახლეობა 1917 წლის აღწერის მიხედვით, საქართველოს სსრ ცენტრალური სტატისტიკური სამმართველო, სტატისტიკური მოამბე №1. თბ.1921. გვ. 14; 23-25.

19 Таймураз Тадтаев, Южная Оссетия в 1920 году (часть 1), Вестник Северо-Осетинского государственного университета им. К.Л. Хетагурова, Общественные Науки 2015, N 2, Владикавказ, стр.55.

ცხინვალს, მისი მოსახლეობა იმ დროს 5033 მოსახლისგან შედგებოდა და მხოლოდ 533 იყო ეთნიკური ოსი.²⁰

1917 წლის 15-17 დეკემბერს ცხინვალში გაიმართა სამხრეთ ოსეთის დელეგატთა მეორე ყრილობა. ყრილობაზე აირჩიეს სამხრეთ ოსეთის ეროვნული საბჭო და მიიღეს რეზოლუცია, რომელშიც სამხრეთ ოსეთისთვის ფართო თვითმმართველობის მინიჭების სურვილს გამოთქვამდნენ. 1918 წლის 10 იანვარს სამხრეთ ოსეთის ეროვნულმა საბჭომ ამიერკავკასიის კომისარიატს წარუდგინა პროექტი სამაზრო ადმინისტრაციული თვითმმართველი ერთეულის ჩამოყალიბების შესახებ.²¹ პარალელურად ბოლშევიკები, ასევე მათ მიერ ნაქმრებული ფრონტიდან დაბრუნებული ჯარისკაცებისა და გლეხების ნაწილი შეიარაღებულ რაზმებს ქმნიდნენ. ისინი მაქსიმუმ – ძალაუფლების ხელში ჩასაგდებად, მინიმუმ კი ყოფილი თავადაზნაურების ძარცვა-გლეჯისთვის იბრძოდნენ. სიტუაციას ამწვავებდა გლეხებისთვის უმნიშვნელოვანესი და ჯერ კიდევ გადაუჭრელი მიწის საკითხი. 1918 წლის იანვარ-თებერვალში ქუთაისში, გორსა და თელავში განლაგებული ქართული პოლკების ერთ ნაწილში იყო ბოლშევიკური გამოსვლები, რომლებიც გვარდიამ ჩაახშო.²² იმავე პერიოდში ფრონტიდან დაბრუნებულმა ოფიცერმა ისაკ ხარებოვმა ნაფრონტალ ჯარისკაცებთან ერთად გორის მაზრაში შექმნა 300-კაციანი ოსური შეიარაღებული რაზმი და ქართველი თავადაზნაურების დანაშაულები დაიწყო. გორის სამაზრო მილიციის ოპერატიული მონაცემები ძალიან მძიმე სურათს გვიხატავს: ამბოხებულებმა გაძარცვეს და გადაწვეს გორის მაზრის 30-მდე სოფელი, წამებით მოკლეს, დაწვეს ან დახვრიტეს ათეულობით ადამიანი.²³ „სოფელ ყორნისში ქალიან-ბავშვიანა ამონყვეტილ ხერხეულიძეებს ერთი ძმა გადაურჩა, რომელმაც ხვითს შეაფარა თავი. გაქცეულს ექვსი ცხენოსანი ოსი დაადევნეს. დაიჭირეს, შეჰკრეს და წაიყვანეს... დაიწყო ასე: ოსების სოფელ ბალთას 28 იანვარს შესდგა მიტინგი. ყრილობამ დაადგინა

20 გიორგი ფერაძე, საქართველოს მოსახლეობა 1917 წლის აღწერის მიხედვით, გვ.25.

21 ლევან თოიძე, როგორ შეიქმნა სამხრეთ ოსეთის ავტონომიური ოლქი, გვ.15-18.

22 ვაზეთი „ერთობა“, 1918 წლის თებერვალი: N31; N 32; N36; N42; N43; N45.

23 Борьба трудящихся Юго-Осетии за Советскую власть 1917-1921 гг., Документы и Материалы, Сталинир, 1960, Стр .17-18; შოთა ვადაჭკორია, ოსური მითი და ქართული სინამდვილე (პასუხად ოს ისტორიკოსებს), თბ.2012, გვ.5-7.

აჯანყებული ოსი ბოლშევიკების რაზმი

შეებრძოლოს თავადაზნაურთ. ორი დღის შემდეგ შეიარაღებული ბრბო დაჰყვა სოფლებს: აბანოს, აბისს, წერონისს, ავლევეს და კნოლევეს. დაარბია და დაირეკა თავად აზნაურნი...”.²⁴ ხშირად ასეთი თავდასხმები ორგანიზებული ხასიათის იყო.

1918 წლის დასაწყისში თბილისში შეიქმნა სამხრეთ ოსეთის ბოლშევიკური ორგანიზაცია „ჩერმენი“, რომელიც შევიდა რუსეთის ბოლშევიკური პარტიის თბილისის კომიტეტში, როგორც რაიონული ორგანიზაცია. „ჩერმენის“ წევრები მაშინვე შეუდგნენ პროჰაგანდას შიდა ქართლის ოსურ სოფლებში. ისინი ბოლშევიკური პარტიისა და ცხინვალის რეგიონის სოფლების მოსახლეობის დამაკავშირებელი რგოლის ფუნქციას ასრულებდნენ. სწორედ მათი მეშვეობით გვეგვადნენ ბოლშევიკები აჯანყებას რეგიონში.²⁵ ამიერკავკასიის კომისარიატმა წესრიგის აღსადგენად მაზრაში გვარდიელთა რამდენიმე ასეული გაგზავნა ეროვნებით ოსი კოსტა ყაზიევის (ყაზიშვილი) მეთაურობით. გორის მაზრაში

24 გაზ. „საქართველო“, 1918 წლის 14 თებერვალი, N 36, გვ. 4.

25 ბ. პლიევი, სამხრეთ ოსეთის ბოლშევიკური ორგანიზაციის საბრძოლო გზა, თბ., 1978, გვ. 6-9.

მიმდინარე მოვლენების პარალელურად 1918 წლის მარტში პირველი მსოფლიო ომის კავკასიის ფრონტზე საბრძოლო მოქმედებები განაახლა ოსმალურმა არმიამ, ამიტომ ამიერკავკასიის კომისარიატმა სამხედრო ნაწილები ფრონტისკენ გადაისროლა. იმ დროს გორის მაზრაში მოთარეშე რაზმი კიდევ უფრო ასუსტებდა კომისარიატის ისედაც მწირ სამხედრო შესაძლებლობებს.

1918 წლის 2-4 მარტს სამხრეთ ოსეთის ეროვნული საბჭოს პირველ სესიაზე დეკლარაციებმა იმსჯელეს ოსმალთა წინააღმდეგ ბრძოლის აუცილებლობაზე და დაგმეს მაზრაში არსებული მდგომარეობა.²⁶ მიუხედავად ამისა, სიტუაცია უფრო და უფრო მძიმდებოდა. ბოლშევიკების მიერ შეგულიანებული მოსახლეობა აჯანყებისთვის ემზადებოდა. გვარდიამ მათი განიარაღების გეგმა შეიმუშავა. 13 მარტს ყაზიევმა სცადა სოფელ ერედვის მოსახლეობისგან იარაღის ამოღება, მაგრამ ბოლშევიკური რაზმის ჩასაფრებაში მოყვა და ცხინვალისკენ დაიხია. მეორე დღეს, 14 მარტს, სოფელ ვანათში შეიკრიბნენ „რევოლუციონერ გლეხთა კავშირის“ პრეზიდიუმის წევრები და მიიღეს გადაწყვეტილება, რომ იარაღს არ ჩააბარებდნენ. მათ შექმნეს რევოლუციური ტრიბუნალი და მეორე დღეს დანიშნეს მითინგი სოფელ ვანათში.²⁷

15-16 მარტს ამბოხებულები ცხინვალს მიუახლოვდნენ და მთავრობას ულტიმატუმი წაუყენეს. ისინი მოითხოვდნენ მინების დაუყოვნებლად დანაწილებას და გორის მაზრიდან თავად-აზნაურთა გაქცევას.²⁸ ცხინვალში კოსტა ყაზიევის დასახმარებლად გორის მაზრის კომისარი გიორგი მაჩაბელი მივიდა გვარდიელთა რაზმით. ვითარების მოსაწესრიგებლად ცხინვალში ჩავიდნენ ამიერკავკასიის სეიმის წევრი და სამხრეთ ოსეთის ეროვნული საბჭოს თავმჯდომარე გიორგი გაგლოვევი, ამიერკავკასიის სეიმის წევრი კირილე ნინიძე და ძველი რევოლუციონერი სანდრო კეცხოველი.²⁹

საბოლოოდ მოლაპარაკებამ უშედეგოდ ჩაიარა. აჯანყებულებმა

26 ლევან თოიძე, როგორ შეიქმნა სამხრეთ ოსეთის ავტონომიური ოლქი, გვ.18-19.

27 З.Н. Ванеев И.В. Догужов, Из Истории борьбы трудящихся Юго-Осетии за Советскую власть, Сталинир,1957, Стр. 11.

28 Борьба трудящихся Юго-Осетии за Советскую власть 1917-1921 гг. Документы и Материалы, Стр. 24-25.

29 ლევან თოიძე, როგორ შეიქმნა სამხრეთ ოსეთის ავტონომიური ოლქი, გვ.23-25.

სანდრო კეცხოველი

ცხინვალის აილეს და დამარცხებული გვარდიელები ტყვედ აიყვანეს. მოკლეს გიორგი მაჩაბელი, სანდრო კეცხოველი და კოსტა ყაზიშვილი. დაასახიჩრეს და შეურაცხვევს გარდაცვლილთა გვამები, მაგალითად, სანდრო კეცხოველის ცხედარი ქუჩაში დააგდეს და ეტლით უვლიდნენ.³⁰

ცხინვალის მოსახლეობის დიდი ნაწილი ქალაქიდან გაიხიზნა, აჯანყებულთა ბრბომ ქალაქი გაძარცვა. მაზრაში წესრიგის აღსადგენად რვა-სამდე გვარდიელი გაიგზავნა არტილერიითურთ. 22 მარტს გვარდიამ ქალაქი თითქმის უბრძოლველად დაიკავა.³¹

ცხინვალში შესვლის შემდეგ სისხლისღვრის თავიდან აცილების მიზნით გვარდიელთა მეთაურმა ვალიკო ჯუღელმა კეცხისკენ უკანდახეულ აჯანყებულებს პირობები წაუყენა: 1. დაუყოვნებლად ჩაებარებინათ იარაღი; 2. გადაეცათ აჯანყებაში დამნაშავე პირები; 3. გადაეცათ კოსტა ყაზიშვილის, სანდრო კეცხოველისა და გიორგი მაჩაბლის მკვლელები; 4. გაეთავისუფლებინათ ყველა დატყვევებული გვარდიელი; 5. მოეხდინათ აჯანყების ლიკვიდაცია; 6. ნაძარცვი დაებრუნებინათ ცხინვალში. აჯანყებულთა შტაბის პასუხი ცინიკური იყო: 1. იარაღს არ ჩავაბარებთ; 2. აჯანყებაში დამნაშავეები იყვნენ ყაზიშვილი კოსტა, მაჩაბელი გიორგი, კეცხოველი სანდრო. ისინი თქვენს განკარგულებაში არიან, რაც გინდათ, ის უყავით; 3. თქვენი ამხანაგების მკვლელები იყვნენ ტყვიები, მოძებნეთ ისინი ბრძოლის ველზე; 4. ტყვეებს გავათავისუფლებთ ჩვენებზე გაცვლით; 5. პოზიციებს მოვხსნით, როცა გვარდია უკან გაბრუნდება; 6. ძარცვით ჩვენ

30 გაზ. „ერთობა“, 1918 წლის 28 მარტი, N 71, გვ.3; გაზ. „საქართველო“ 1918 წლის 25 მარტი, N66, გვ.3.

31 შოთა ვადაჭკორია, ოსური სეპარატიზმი და ქართული სინამდვილე (1917-1925წწ), თბ., 2017, გვ. 23-25; გაზ. „ერთობა“, 1918 წლის 23 მარტი, N 67, გვ.2; გაზ. „ერთობა“, 1918 წლის 24 მარტი, N 68, გვ.1.

არაფერი გავვიძარცვავს, გლახთა ქონება გაძარცვით თქვენ და თქვენმა გვარდიამ და თქვენ უნდა დაგვიბრუნოთ ნაძარცვი.³²

ასეთი პასუხის შემდეგ სამთავრობო ძალებმა რეგიონში წესრიგი რამდენიმე დღეში აღადგინეს. ვალიკო ჯუღელი მთავრობას სწერდა, რომ მოქმედებდნენ დიდი სიფრთხილით, რათა პროვოკაციის შემდეგ გაჩენილი უფსკრული კიდე უფრო არ გაღრმავებულიყო: „22 მარტს ჩვენმა წითელმა გვარდიამ ცხინვალის და მისი ახლო-მახლო ადგილები ხელში ჩაიგდო. მონინალმდეგემ ბრძოლა არ მიიღო და ჩვენს მისვლამდე მთებში გაიქცა... ჩვენმა არტილერიამ სოფლები დაზოგა და სოფლიდან გამოსულ მონინალმდეგეს ყუმბარები დაუშინა“.³³

საბოლოოდ, 28 მარტს, ჯავასთან ახლოს მოხდა შეთანხმება მთავრობასა და აჯანყებულებს შორის საბრძოლო მოქმედებების შეწყვეტის, ტყვეთა გაცვლის, იარაღის ჩაბარებისა და დამნაშავეთა დასჯის შესახებ. საგამოძიებო კომისიამ დააპატიმრა 92 პირი, თუმცა აქედან მხოლოდ 12 გაამტყუნეს აჯანყებაში აქტიური მონაწილეობისათვის, 32 – ხელის შეწყობაში, ხოლო 48 უდანაშაულოდ ცნეს. იარაღის ჩაბარების შესახებ შეთანხმება კი არ შესრულდა. აჯანყებულებმა მთავრობას მხოლოდ ქვემეხები დაუბრუნეს, შაშხანები და ტყვიამფრქვევები კი – არა.³⁴ მოგვიანებით საბჭოთა ისტორიოგრაფია სამშვიდობო შეთანხმების აზრს იმაში ხედავდა, რომ აჯანყებულებმა ძალები დაზოგეს და ახალი ბრძოლებისთვის მოემზადნენ.³⁵ მართლაც, იმავე წელს ცხინვალის რეგიონიდან გადასული ბოლშევიკი ოსები საჩხერესა და დუშეთის მაზრაში მონყობილ კიდევ ორ აჯანყებაში მონაწილეობდნენ.³⁶ ამ ყველაფრის წინააღმდეგ სამთავრობო ძალების პასუხი საკმაოდ მსუბუქი გამოდგა, მათ

32 Борьба трудящихся Юго-Осетии за Советскую власть 1917-1921 гг., стр.35.

33 გაზ. „ერთობა“, 1918 წლის 24 მარტი, №68, გვ.1-2.

34 Б.З. Плиев, Борьба Трудящихся Южной Осетии за Советскую власть в 1917-1921гг, Цхинвали, 1977, стр.87-88; В.Д. Цховребов, Из истории Юго-Осетинской организации Кп Грузии (1917-1925 гг), Цхинвали, 1981, стр.64; Очерки Истории Юго-Осетии, Том I, Цхинвали, 1969, стр.247.

35 Б.З. Плиев, Борьба Трудящихся Южной Осетии за Советскую власть в 1917-1921гг., стр.88.

36 საქართველოს უახლესი ისტორიის ცენტრალური არქივი, (შემდეგში სუიკა). ფონდი 284. აღწერა 1, საქმე 150, ფურც. 143-144.

ქართველი არტილერისტები

სრულად ისევ არ განუიარაღებიათ მოსახლეობა.

1918 წლის აპრილში ამიერკავკასიის კომისარიატის ნაცვლად ამიერკავკასიის ფედერაციული რესპუბლიკა შეიქმნა, თუმცა გარე ფაქტორების ზემოქმედებით მან მხოლოდ ერთი თვე იარსება. 1918 წლის 26 მაისს საქართველომ ფედერაციის შემადგენლობა დატოვა და დამოუკიდებლობა გამოაცხადა. ორი დღის შემდეგ კი დამოუკიდებლობა სომხეთმა და აზერბაიჯანმაც გამოაცხადეს.

ცხინვალის რეგიონში 1918 წლის მარტში მიმდინარე ანტისახელმწიფოებრივი აჯანყება, ისევე, როგორც მთელი 1918 წლის განმავლობაში ლეჩხუმისა და დუშეთის მაზრებში, საჩხერესა თუ სამეგრელოში პერიოდული გლეხთა გამოსვლები, ბოლშევიკური პარტიის მიერ იყო ორგანიზებული და ძალაუფლების ხელში ჩაგდებას ისახავდა მიზნად. ამ აჯანყებაში ჩაბმული ქართველი და ოსი ბოლშევიკები თუ მათ დაპირებებს აყოლილი უპარტიო ადამიანები მოსახლეობის დიდ უმცირესობას წარმოადგენდნენ, თუმცა – შეიარაღებულს. შეიძლება ითქვას, რომ ეს აჯანყებები სოციალურ-

პოლიტიკური ხასიათის იყო, მაგრამ ახალგაზრდა ქართული სახელმწიფო მანც უმკლავდებოდა მათ: ერთი მხრივ, ის ახერხებდა სახელმწიფოს დაცვას, ხოლო, მეორე მხრივ, რამდენადაც შესაძლებელი იყო ტაქტიკა და სიფრთხილით ეკიდებოდა აჯანყებულებთან ურთიერთობას.

საერთოდ, ბოლშევიკებმა დიდი გავლენა მოიპოვეს შიდა ქართლის მთიან ნაწილში. რუსეთის კომუნისტური პარტიის კავკასიის სამხარეო კომიტეტმა ქართლის ოსებით დასახლებულ მთიან ნაწილში ფილიპე მახარაძე, მიხა ცხაკაია და სხვა გავლენიანი ბოლშევიკები მიავლინა. ისინი ადგილობრივ ბოლშევიკებთან ერთად ნიადაგს ამზადებდნენ საქართველოს რესპუბლიკის წინააღმდეგ ბრძოლის დასაწყებად და ძალაუფლების ხელში ჩასაგდებად.³⁷

1918-1919 წლებში ჯავის, როკისა და ოსებით დასახლებული ქართლის მთიან ნაწილში საქართველოს რესპუბლიკის მმართველობა მცირედ თუ ვრცელდებოდა. ბოლშევიკებმა ჯავაში ჩამალეს საერობო (ადგილობრივი თვითმმართველობის) და დამფუძნებელი კრების არჩევნებიც კი, მაშინ, როდესაც გორის მაზრის სხვა ადგილებში, მათ შორის ცხინვალის რაიონში და ოსებითა თუ შერეული ქართულ-ოსური მოსახლეობით დასახლებულ სოფლებში, ორივე არჩევნები დემოკრატიულად ჩატარდა. გორის მაზრაში სოციალ-დემოკრატიულმა პარტიამ საერობო არჩევნებში მიიღო ხმების 93 პროცენტი (აქტივობა 50.56%), ხოლო დამფუძნებელი კრების არჩევნებში – 96 პროცენტი (აქტივობა 81%).³⁸

რესპუბლიკა ცდილობდა შიდა ქართლის მთის ოსური მოსახლეობა არ გაეღიზიანებინა და პრობლემა დემოკრატიულად მოეგვარებინა. ამავე დროს, კომპარტიის კავკასიის სამხარეო კომიტეტი მოსახლეობას იდეოლოგიურად ამუშავებდა, აიარალებდა და სუვერენული სახელმწიფოს წინააღმდეგ ბრძოლისთვის ამზადებდა.

საქართველოს სახელმწიფო დამოუკიდებლობის აქტით აცხადებდა, რომ საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკა განვითარების თავისუფალ ასპარეზს გაუხსნიდა თავის ტერიტორიაზე მოსახლე

37 ბ. პლიევი, სამხრეთ ოსეთის ბოლშევიკური ორგანიზაციის საბრძოლო გზა, თბ., 1978, გვ.11-13.

38 ირაკლი ხვადაგიანი, თვითმმართველობის რეფორმა საქართველოს რესპუბლიკაში 1918, ტომი I., თბ., 2017, გვ.166-167; <http://firstrepublic.ge/ka/theme/66> 17.10.2021.

სამხრეთ ოსეთის ბოლშევიკების პირველი იატაკქვეშა საოკრუგო (საოლქო) კომიტეტი
1919 წელი

დგანან: გაგლოევი სერგეი, აბაევი ალექსანდრე

სხედან: პლიევი არონი, ჯატიევი ალექსანდრე, სანაკოევი ვლადიმერი

ყველა ერს. მაგრამ ეს არ ნიშნავდა, რომ რომელიმე ერს ან ეთნოსს უფლება ჰქონდა საქართველოს ტერიტორიის ერთი ნაწილი მისთვის ჩამოეშორებინა და სხვა სახელმწიფოსთვის მიეერთებინა. ბოლშევიკების ანტისახელმწიფოებრივი საქმიანობის მიუხედავად, საქართველოს მთავრობასა და ოსეთის ეროვნულ საბჭოს შორის 1918-1919 წლებში მიმდინარეობდა პროექტების განხილვა და დისკუსია იმ თემაზე, თუ რა ტიპის თვითმმართველობა ან ავტონომია შეიძლება მიეღოთ საქართველოში მცხოვრებ ოსებს. პროექტები მერყეობდა ავტონომიურ კანტონსა და ცალკეულ მაზრას შორის, მაგრამ 1919 წლის ოქტომბრის ბოლოს ახალმა აჯანყებამ პროექტების საკითხის უარყოფითად გადაწყვეტას შეუწყო ხელი.³⁹ მიუხედავად ამისა, არავინ უარყოფდა ადგილობრივი ეთნიკური უმცირესობის კულტურულ და ეროვნულ უფლებებს. ეჭვქვეშ არ დამდგარა ეროვნული უმცირესობების ენაზე სკოლებში სწავლებისა და კულტურული თუ საზოგადოებრივი ორგანიზაციების ჩამოყალიბების უფლება. თუ ერობაში რომელიმე ეროვნული უმცირესობა მოსახლეობის 20 პროცენტს აღემატებოდა, მას შეეძლო მოეთხოვა სახელმწიფო და საზოგადოებრივ დაწესებულებებში სახელმწიფო ენასთან ერთად მშობლიურ ენაზე საქმისწარმოება. საბოლოოდ ეს უფლებები კონსტიტუციაშიც აისახა.⁴⁰ საქართველოს ეროვნულ საბჭოსა და მოგვიანებით დამფუძნებელ კრებაში იყო რამდენიმე ოსი დეპუტატი.⁴¹ ოსებით დასახლებულ ადგილებში უმეტესწილად ადმინისტრაციულ თანამდებობებზე ოსები ინიშნებოდნენ. მაგალითად, „მთა-ოსეთის“ კომისარი იყო ხარიტონ გასიევი, ცხინვალის რაიონის მილიციის უფროსი კი – სარდიონ ხარებოვი.⁴² ქვეყანაში

39 ლევან თოიძე, როგორ შეიქმნა სამხრეთ ოსეთის ავტონომიური ოლქი, თბ.1990. გვ.31-32; შოთა ვადაჭკორია, ოსური სეპარატიზმი და ქართული სინამდვილე (1917-1925წწ), თბ. 2017 გვ.112-146.

40 საქართველოს კონსტიტუცია, მიღებულია დამფუძნებელი კრების მიერ 1921 წლის 21 თებერვალს, ბათუმი, 1921, გვ.36-37.

41 სტივენ ჯონსი, დემოკრატიის ფორმირება საქართველოში 1918-1921, საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის გახსენება ასი წლის შემდეგ – მოდელი ევროპისთვის?, საერთაშორისო სამეცნიერო ფორუმის მასალები, თბ., 2018, გვ. 41, 47; ოთარ ჯანელიძე, საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის ისტორიის ნარკვევები, თბ. 2018, გვ.181.

42 საქართველოს ცენტრალური საისტორიო არქივი (შემდეგში სცსა), ფონდი 1863,

ფუნქციონირებდა 48 ოსური სკოლა.⁴³

1918 წლის დეკემბერში ბოლშევიკები უმრავლესობაში მოექცნენ ოსეთის ახალ ეროვნულ საბჭოში. ფაქტობრივად ისინი არ ცნობდნენ საქართველოს ხელისუფლებას, უგულვებელყოფდნენ მის კანონებს, ჩაშალეს არჩევნები ჯავის მთიან ზოლში. ამის საპირისპიროდ 1919 წლის 26 თებერვალს თბილისელ ოს მუშათა კრებაზე, რომელსაც 100-მდე კაცი დაესწრო, დაადგინეს: „შეიქმნას მტკიცე კავშირი სოფელთან და გამოუცხადოს სასტიკი ბრძოლა ოსების კონტრრევოლუციურ შავბნელ ძალებს, რომელნიც ცდილობენ ჩაითრიონ ოსეთის მშრომელი ხალხი ჩრდილოეთ ოსეთის ავანტურაში, ნაციონალურ და სამოქალაქო ომში“.⁴⁴ ცოტა ადრე კი საკანონმდებლო ორგანოს ეროვნებით ოსი დეპუტატი ალექსანდრე ფარნიევი გაზეთ „ერთობაში“ წერდა: „ოსების გალობა გაიგო ქართველმა გლეხობამ. მან გაიგო, რომ ოსებს შიათ, მან არ დაუწყო კითხვა: ვინ ხარ, საიდან ჩამოფრენილხარ, რა ენაზე გალობ. და დღემდის ძმურად იცხოვრეს. ... მე ვფიქრობ ისინი, ვინც ოსების დამოუკიდებელ სახელმწიფოს შექმნაზე ოცნებობენ, მათ ან არაფერი გაეგებათ ქვეყნიერების აკვარგისა ან და განგებ სურთ შეატაკონ ქართველი და ოსის დემოკრატია ერთმანეთს და დაღუპონ ის, რაც ხალხმა მოიპოვა“.⁴⁵ ოსეთის ბოლშევიკური ეროვნული საბჭო 1918 წლის დეკემბრიდან ფაქტობრივად არ ემორჩილებოდა ცენტრალურ ხელისუფლებას, ამიტომ 1919 წლის მაისში ცენტრალურმა ხელისუფლებამ დაშალა ეს საბჭო.⁴⁶ საბჭოს წევრი ბოლშევიკები მთებში გაიხიზნენ და ცდილობდნენ მთისა და ბარის ოსების აჯანყებას. ისინი ბარის ოსებს ატყუებდნენ, თითქოს ჯავაში მათი მხარდამჭერი სამი ოსური პოლკი იდგა. ბარის ოსები პროვოკაციას არ წამოჰკვებიან და თავიანთი პოზიცია ასე ჩამოაყალიბეს: „ისინი არეგ-დარევენ საქმეებს და შემდეგ მთებში მიიმალებიან. ყოველგვარი ვაი-ვაგლახი და მთავრობის რისხვა ჩვენ უნდა გადაგვხდეს თავს და მერე რისთვის, ჩვენ ქართველებთან რა გვაქვს საჩხუბარი, მათთან ვცხოვრობთ

აღწერა 1, საქმე 1376, ფურც.5.

43 სესა, ფონდი 1935, აღწერა 1, საქმე 917, ფურც. 1.

44 გამ. „ერთობა“, 1919 წლის 1 მარტი, N 48, გვ.4.

45 გამ. „ერთობა“, 1918 წლის 11 ივნისი, N119, გვ.2-3.

46 ლევან თოიძე, როგორ შეიქმნა სამხრეთ ოსეთის ავტონომიური ოლქი, გვ.30-31.

ძმურად და კვლავ ასე ვიცხოვრებთ. ჯაველები კი, ვისთანაც უნდათ, იმათთან წავიდნენ”.⁴⁷ ოსების ახალი ყრილობის მიერ არჩეულმა საბჭომ გააგრძელა თანამშრომლობა ცენტრალურ ხელისუფლებასთან, ხოლო ბოლშევიკებმა – იატაკქვეშა საქმიანობა.

1919 წლის გაზაფხულზე რუსეთის სამოქალაქო ომში უპირატესობა თეთრების⁴⁸ მხარემ მოიპოვა. ანტონ დენიკინის⁴⁹ ჯარებმა ჩრდილო კავკასია დაიკავეს და მოსკოვისაკენ მარში დაიწყეს. ამის გამო რუსეთის კომპარტიის კავკასიის სამხარეო კომიტეტმა ფარულად ვლადიკავკაზიდან საქართველოში გადმოინაცვლა და იატაკქვეშა საქმიანობა თბილისში განაგრძო. შემოდგომაზე, ოქტომბრის რევოლუციის ორი წლისთავზე, კომიტეტმა საქართველოში ბოლშევიკური აჯანყების მოწყობა გადაწყვიტა, მაგრამ ქართულმა სპეცსამსახურებმა აჯანყების დაწყებამდე ორი დღით ადრე მოთავეების დაკავება მოახერხა.⁵⁰ აჯანყება გადაიდო, თუმცა ამის შესახებ ბოლშევიკებმა რეგიონებს ინფორმაცია ვერ მიანოდეს. მცირე მასშტაბის ამბოხი მოხდა გურიაში, ლაგოდესსა და სამტრედიისში. ანტისახელმწიფოებრივი გამოსვლები დაიწყო როკის ოსურ სასოფლო საზოგადოებაში, რომელიც შიდა ქართლის სოფლების ნაწილსაც მოედო.

გეგმის თანახმად, ოსურ რაზმს უნდა დაეკავებინა ქალაქი გორი. პირველ ბრძოლებში მათ მთავრობის ადმინისტრაცია და მილიცია ტყვედ აიყვანეს, მაგრამ მალევე სამთავრობო ძალებმა მარტივად მოახერხეს მათი უკუგდება. ბარის ზონაში აჯანყებულების დამარცხების შემდეგ სამთავრობო ძალებმა თითქმის უბრძოლველად დაიკავეს ჯავა და როკი.⁵¹ აჯანყების მეთაურები ჩრდილო კავკასიაში გადავიდნენ, რათა შემდეგ

47 გაზ. „ერთობა“, 1919 წელი 5 ივნისი, N 122, გვ.3.

48 თეთრი მოძრაობა – რუსეთის სამოქალაქო ომის დროს ჩამოყალიბებული სამხედრო-პოლიტიკური მოძრაობა, რომელიც საბჭოთა ხელისუფლებას უპირისპირდებოდა.

49 ანტონ დენიკინი (1872-1947) – რუსეთის სამოქალაქო ომის დროს თეთრი მოძრაობის ერთ-ერთი ლიდერი და სამხრეთ რუსეთის შეიარაღებული ძალების მთავარსარდალი.

50 გ. ხაჭაპურიძე, ქართველი ხალხის ბრძოლა საბჭოთა ხელისუფლების დამყარებისათვის, თბ., 1957, გვ. 238-241.

51 გ. ხაჭაპურიძე, ქართველი ხალხის ბრძოლა საბჭოთა ხელისუფლების დამყარებისათვის, გვ. 241-242; სესა, ფონდი 1970, აღწერა 1, საქმე 7, ფურც.3-8; ბ. პლივიე. სამხრეთ ოსეთის ბოლშევიკური ორგანიზაციის საბრძოლო გზა, გვ.18-19; В.Д. Цховребов, Из истории Юго-Осетинской организации Кп Грузии (1917-1925 гг), стр. 96-99.

თავიდან დაეწყო ბრძოლა საქართველოს წინააღმდეგ.⁵² სამთავრობო ძალებმა მოსახლეობის განიარაღება დაიწყეს და გორის მაზრაში სხვადასხვა სისტემის 5000-ზე მეტი საბრძოლო საშუალება ამოიღეს;⁵³ თუმცა აჯანყების ერთ-ერთი ლიდერი, ბოლშევიკი ციკვა აბავეი იხსენებდა, რომ ჯავასა და როკის საზოგადოებაში სამთავრობო ძალებმა ცოტა იარაღი ამოიღეს, რადგან ოსებმა იარაღის დიდი ნაწილის გადამალვა მოახერხეს. ბოლშევიკთა მეორე ლიდერის, მათე სანაკოვეის, ინფორმაციით, მათ უვარგისი იარაღი ჩააბარეს მთავრობას და ვარგისი კი შეინახეს.⁵⁴

გორის მაზრაში ანტისახელმწიფოებრივი აჯანყების ჩახშობის პროცესში სამხედრო-საველე სასამართლომ 300 ადამიანი გაასამართლა. სასამართლოს გადაწყვეტილებით, დახვრიტეს 9 პირი (მათ შორის აჯანყების ერთ-ერთი ლიდერი ზნაურ აიდაროვი. მოგვიანებით, საბჭოთა პერიოდში, მისი სახელი უწოდეს ყორნისის რაიონს), 28 კაცს მიუსაჯეს კატორღა, ხოლო 35-ს ადმინისტრაციული წესით – პატიმრობა.⁵⁵ საველე შტაბის ცნობით, აჯანყების ჩაქრობისას მოხდა მცირე გადაცდომები: კერძოდ, გვარდიის კახეთის ბატალიონის ჯარისკაცთა ერთი ჯგუფი ადგილობრივ მოსახლეობას შინაურ ფრინველსა და წვრილფეხა პირუტყვს პარავდა. საქმის გამოსაძიებლად შეიქმნა სპეციალური კომისია.⁵⁶

1920 წლის იანვარში, სიტუაციის მონესრიგების შემდეგ, გვარდიამ შიდა ქართლის მთიანი ზოლი დატოვა. ხეობებში მხოლოდ ადმინისტრაცია და მცირე რაოდენობის მილიციელი დარჩა.

1919 წლის მიწურულსა და 1920 წლის დასაწყისში რუსეთის სამოქალაქო ომში თეთრების შეტევას წითლების⁵⁷ კონტრშეტევა მოჰყვა. ბოლშევიკებმა დენიკინის მოსკოვზე ლაშქრობა შეაჩერეს, უკუაგდეს ის და 1920 წლის მარტში ჩრდილო კავკასიაც სრულიად დაიკავეს. 1920 წლის 2

52 В.Д. Цховребов, Из истории Юго-Осетинской организации Кп Грузии (1917-1925 гг), стр.99.

53 სქსა, ფონდი 1970, აღწერა 1, საქმე 7, ფურც. 9.

54 Известия Юго-Осетинского научно-исследовательского института краеведения; . Стр. 68-69; 94.

55 სქსა, ფონდი 1970, აღწერა 1, საქმე 7, ფურც. 6.

56 სქსა, ფონდი 1970, აღწერა 1, საქმე 7, ფურც. 8.

57 წითლები – რუსეთის სამოქალაქო ომის დროს გამოიყენებოდა საბჭოთა ძალების სინონიმად.

1919 წლის შემოდგომა - ბოლშევიკური აჯანყების სამზადისი, სიღანდის მამრა, სოფელი ანაგა

იანვარს საბჭოთა რუსეთის საგარეო საქმეთა სახალხო კომისარმა გიორგი ჩიჩერინმა მუქარანარევი რადიოდეჰემა გამოუგზავნა საქართველოს – სანამ დროა ჩაებით დენიკინთან ბრძოლაში და შექმენით ჩვენთან სამხედრო კავშირიო. საქართველოს საგარეო საქმეთა მინისტრი ევგენი გეგეჭკორი 12 იანვარს საპასუხო რადიოდეჰემაში წერდა, მიუხედავად იმისა, რომ წინა წელს საქართველოს რამდენჯერმე მოუხდა დენიკინის ჯარებისგან საქართველოს მთლიანობის დაცვა, საქართველო ვერ ჩაერეოდა მეზობელი სახელმწიფოს შიდა სამოქალაქო ომში და ქართველების სისხლს რესპუბლიკის ფარგლებს გარეთ ვერ დაღვრიდა. ამასთანავე გეგეჭკორი მშვიდობიანი და კეთილმეზობლური ურთიერთობის სურვილს გამოთქვამდა.⁵⁸ ამის პასუხად 1920 წლის 13 და 20 იანვარს რუსეთის კომუნისტური პარტიის კავკასიის სამხარეო კომიტეტმა გაავრცელა ორი პროკლამაცია, რომლებშიც საქართველოს, აზერბაიჯანისა და სომხეთის მუშებს, გლეხებსა და ჯარისკაცებს აჯანყებისკენ მოუწოდა.⁵⁹

2 თებერვალს კი თავად ვლადიმერ ლენინი რუსეთის ცაკისა⁶⁰ და სახკომსაბჭოს⁶¹ შესახებ წაკითხულ მოხსენებაში აღნიშნავდა: „საქართველოს და აზერბაიჯანის მთავრობებს წინადადება მიეცათ მიეღწიათ შეთანხმებისთვის დენიკინის წინააღმდეგ. მათ უარი თქვეს იმ მიზეზით, რომ არ ჩაერევიან უცხო სახელმწიფოთა საქმეებში. ვნახოთ, როგორ შეხედავენ ამას საქართველოს და აზერბაიჯანის მუშები და გლეხები“.⁶² ეს უკვე მუქარა იყო, რომლის საქმედ ქცევაზე ბოლშევიკები კარგა ხანია მუშაობდნენ.

1920 წლის 17 მარტს ლენინმა კავკასიის ფრონტის რევოლუციური სამხედრო საბჭოს წევრებს – სმილგასა და ორჯონიკიძეს – შემდეგი ტელეგრამა გაუგზავნა: „ბაქოს აღება ჩვენთვის უაღრესად, უაღრესად საჭიროა. მთელი ღონისძიებანი აქეთ წარმართეთ, ამასთანავე საჭიროა განცხადებებში უაღრესი დიპლომატიურობა გამოიჩინოთ და მაქსიმალურად მიაღწიოთ მტკიცე ადგილობრივი საბჭოთა ხელისუფლების შემზადებას.

58 სცსა, ფონდი 1864, აღწერა 2, საქმე.242, ფურც.3-5.

59 Борьба за Победу Советской власти в Грузии. Документы и материалы 1917-192., Тбилиси 1958, стр.530-533.

60 კომუნისტური პარტიის ცენტრალური აღმასრულებელი კომიტეტი.

61 სახალხო კომისართა საბჭო.

62 В. И. Ленин, Сочинения. Издание четвертое, Том 30, Москва, 1950, стр.301.

საბჭოთა რუსეთის სავარელო საქმეთა სახალხო კომისარი ვიორგი ჩიჩგორინი

იგივე ეხება საქართველოს, თუმცა გირჩევთ, მას კიდევ უფრო ფრთხილად მოეკიდოთ. ჯარების გადაყვანაზე შეუთანხმდით მთავარსარდალს”.⁶³ სამი დღის შემდეგ, 20 მარტს, წითელი არმიის სარდლობამ ლენინს მოხსენებითი ბარათი წარუდგინა, რომელშიც აღნიშნული იყო, რომ კავკასიის ფრონტიდან 6 დივიზია უნდა გადაესროლათ პოლონეთის წინააღმდეგ. დარჩენილი სამხედრო ნაწილები კი არ იყო სრულად დაკომპლექტებული, და თუ საქართველო და აზერბაიჯანი მოემზადებოდნენ თავდაცვისთვის, პირველ ეტაპზე შესაძლოა წითელი არმიის შეტევა წარუმატებელი ყოფილიყო. წითელი არმიის მთავარსარდალი სერგეი კამენევი დიდ მნიშვნელობას ანიჭებდა საკუთრივ ამ რესპუბლიკებში გაშლილ რევოლუციურ მოძრაობას, რაც, მისი აზრით, ხელს შეუწყობდა წითელი არმიის შეტევას. 22 მარტს გაიცა ბაქოს დაკავების დირექტივა, რომელიც პირველ აპრილს კიდევ უფრო დაზუსტდა. დირექტივაში ისიც აღნიშნული იყო, რომ საქართველოსთან ურთიერთობა ჯერ კიდევ გაურკვეველი რჩებოდა და იმ ეტაპზე კავკასიის ფრონტი მხოლოდ საქართველოზე დაკვირვებით უნდა შემოფარგლულიყო.⁶⁴

ამის პარალელურად 23 მარტს ვლადიკავკაზში რუსეთის კომუნისტური პარტიის კავკასიის სამხარეო კომიტეტის სხდომაზე მიიღეს გადაწყვეტილება სამხრეთ ოსეთის რევოლუციური კომიტეტის ჩამოყალიბების, შეიარაღებული რაზმის შექმნისა და საბჭოთა ხელისუფლების გამოცხადების შესახებ. ამ ამოცანის შესასრულებლად რევკომს გამოეყო 100 000 რუბლი.⁶⁵ ოსი ბოლშევიკის, ჩერმენ ბევიზოვის მოგონების მიხედვით, მარტის შუა რიცხვებში სამხრეთ ოსეთის თითქმის ყველა ბოლშევიკური ორგანიზაცია აჯანყების მოსამზადებლად და შეიარაღების მისაღებად ჩრდილო ოსეთში გადავიდა. ადგილზე დარჩა მხოლოდ როკის რაიონის პარტორგანიზაცია, რათა როკის უღლეთებილი ეკონტროლებინა.⁶⁶ მეორე ოსი ბოლშევიკი, ვასილ სანაკოევი, იხსენებდა, რომ 1920 წლის მარტში, როდესაც წითელი

63 Директивы главного командования Краной Армии (1917-1920), Сборник Документов, Москва 1969, стр. 732.

64 Директивы главного командования Краной Армии (1917-1920), стр. 733-735.

65 Борьба трудящихся Юго-Осетии за Советскую власть 1917-1921 гг, Стр. 74.

66 Воспоминания участников гражданской войны В Юго-Осетии 1917-1921 гг, Сталинир, 1957, Стр.114.

არმია ვლადიკავკაზს მიუახლოვდა, იგი ლადი სანაკოევთან და სხვა 400-მდე ამხანაგთან ერთად ზეკარის უღელტეხილით ჩრდილო ოსეთში გადავიდა, რათა შეიარაღებულიყვნენ და შემდეგ უკან დაბრუნებულიყვნენ „მენშევიკებთან“ საომრად.⁶⁷ ამავ ემბავს იხსენებდა რუსეთის კომპარტიის სამხრეთ-ოსეთის საოლქო კომიტეტის წევრი რაზდენ კობაევიც. იგი წერდა, რომ მარტში ჩრდილოეთ კავკასიაში ლადი სანაკოევის მეთაურობით გადავიდა 400 სამხრეთელი ოსი, რომლებიც უნდა შეეიარაღებინათ და წითელ არმიასთან ერთად უკან გამოეშვათ მენშევიკური საქართველოსთვის გამანადგურებელი დარტყმის მისაყენებლად. მისი თქმით, იგივე მიზანი ჰქონდა მარტში სამხრეთიდან ჩრდილოეთში გადასულ მეორე 200-კაციან რაზმსაც, რომელსაც არსენ ძუცოვიც მეთაურობდა.⁶⁸ მსგავსი ინფორმაცია შემონახულია ეფიმ ცხოვრებოვის, სიმონ შავლობოვის, გეგა ჯიოევისა და სხვათა მოგონებებშიც.⁶⁹

3 აპრილს კი რუსეთის კომუნისტური პარტიის კავკასიის სამხარეო კომიტეტმა ახალი პროკლამაცია გაავრცელა საქართველოში. ბოლშევიკები საქართველოს მოსახლეობას აცნობდნენ, რომ წითელი არმია საქართველოს საზღვარს მოადგა, „საქართველოს განთავისუფლება“ დღეების საქმე იყო და საქართველოს მოსახლეობას აჯანყებისა და მთავრობის დამხობისკენ მოუწოდებდნენ.⁷⁰ ამის პარალელურად დიპლომატიურ მიმონერაში რუსეთის საგარეო საქმეთა კომისარი ჩიჩერინი თავს იკატუნებდა და თავის ქართველ კოლეგას, ევგენი გეგეჯკორს, უმტკიცებდა, რომ საბჭოთა რუსეთი არ აპირებდა საქართველოსთან ომს და მის საზღვრებში შეჭრას.⁷¹ ჩიჩერინის მტკიცების მიუხედავად, საქართველოს მთავრობა ხვდებოდა, რომ ოკუპაციის ზღვარზე იმყოფებოდა, ამიტომ, ერთი მხრივ, სთხოვდა დასავლურ სახელმწიფოებს ქვეყნის დამოუკიდებლობის დასაცავად იარაღით დახმარებას, მეორე მხრივ, რუსეთთან მოლა-

67 Воспоминания участников гражданской войны в Юго-Осетии 1917-1921 гг., Стр. 175.

68 Воспоминания участников гражданской войны в Юго-Осетии 1917-1921 гг., Стр.50.

69 Воспоминания участников гражданской войны в Юго-Осетии 1917-1921 гг.,Стр. 206; 218; 203.

70 Борьба за Победу Советской власти в Грузии. Документы и материалы 1917-1921, Тбилиси 1958, стр..553-554.

71 სკსა, ფონდი 1864, აღწერა 2, საქმე 242, ფურც.11-12.

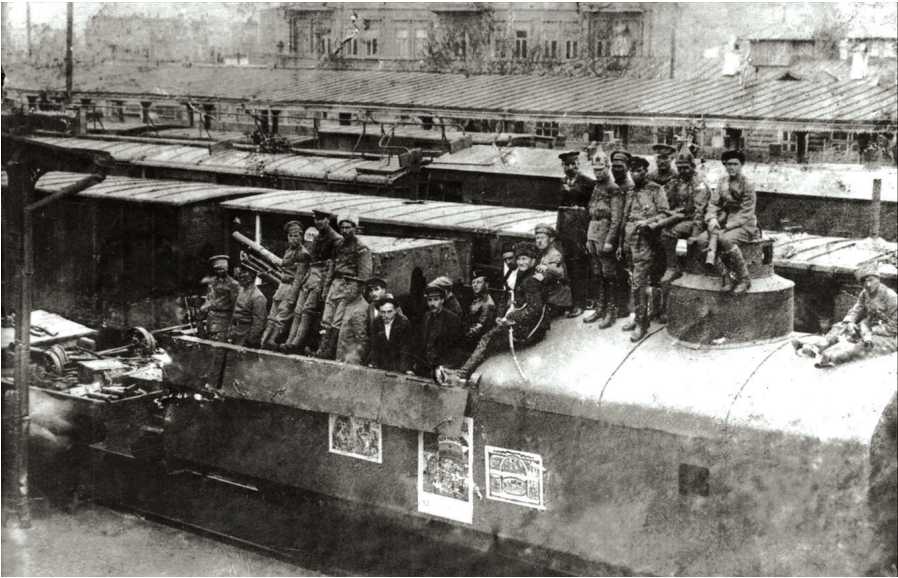
პარაკებების გასამართავად თავისი სპეციალური წარმომადგენელი, გრიგოლ ურატაძე, გააგზავნა. მოსკოვისკენ მიმავალი ურატაძე როსტოვში შეაჩერა სერგო ორჯონიკიძემ. 15 აპრილს ლენინმა ორჯონიკიძეს მისწერა, რომ მთავრობა საქართველოს წარმომადგენლის მოსკოვში ჩასვლის წინააღმდეგი არ იყო, მაგრამ, ამავე დროს, ეთანხმებოდა ორჯონიკიძეს, რომ არ ღირდა ურატაძის მოსკოვში გამგზავრების დაჩქარება, ამიტომ გამგზავრების დღის განსაზღვრას მას ანდობდა. ორჯონიკიძე კი არ ჩქარობდა. ერთ დღესაც ურატაძემ ორჯონიკიძის ფრონტზე ყოფნით ისარგებლა და წითელი არმიის ერთ-ერთი სამხედრო-პოლიტიკური მეთაურის დახმარებით მოსკოვისკენ გაემგზავრა. ორჯონიკიძემ კი ლენინს მისწერა, ურატაძესთან ზავის დადების საკითხში არ აჩქარებულებოდა.⁷²

მოვლენები მოსკოვის დანერჩილი სცენარით ვითარდებოდა. რუსეთის მე-11 არმია აზერბაიჯანში შესაჭრელად ემზადებოდა, ვლადიკავკაზში ოს ბოლშევიკებს ამზადებდნენ საქართველოს წინააღმდეგ საომრად და ქვეყნის მოსახლეობას აჯანყებისკენ მოუწოდებდნენ, მოსკოვი კი ყურადღებით აკვირდებოდა მოვლენების განვითარებას.

27 აპრილს რუსეთის მე-11 არმია აზერბაიჯანში შეიჭრა. პარალელურად ბაქოში მთავრობას იარაღით დაუპირისპირდნენ ადგილობრივი ბოლშევიკები და მე-11 არმიის დედაქალაქში შესვლამდე ორი საათით ადრე პარლამენტი აიძულეს ძალაუფლება რევკომისთვის გადაეცა. 28 აპრილს, დილის 4 საათზე, ბაქოში რუსული წითელი არმიაც შევიდა. იმავე დღეს ორჯონიკიძემ ლენინს ბაქოდან მისწერა, რომ ურატაძესთან მოლაპარაკებებში არ აჩქარებულებოდა. აზერბაიჯანში კი საქართველოს დიპლომატიური მისია დააპატიმრეს.⁷³ 29 აპრილს საქართველოს მთავრობის თავმჯდომარეს, სამხედრო მინისტრსა და გვარდიის შტაბს

72 ოთარ ჯანელიძე, 26 მაისიდან 25 თებერვლისკენ, თბ., 1990, გვ.29-32; გრიგოლ ურატაძის ინტერვიუ 1920 წლის 7 მაისის ხელშეკრულების გაფორმების შესახებ, რადიო „თავისუფლების“ ქართული რედაქციის არქივი, ქართული ემიგრაციის მუზეუმი, Public Archive emigration Museum audio archive of radio liberty audio 001 F stereo 06-05 2018 Vo2, აღებულია საიტიდან – <http://archive.ge/ka/audio/9> 9.10.2021.

73 А. Б. Кадишев, Интервенция и Гражданская война В Закавказье, Москва 1960, стр. 256; ოთარ ჯანელიძე, 26 მაისიდან 25 თებერვლისკენ, გვ.31; სცსა, ფონდი 1864, აღწერა 2, საქმე 240, ფურც.4.

რუსეთის მე-11 წითელი არმიის ჯაგმანმატარებელი ბაქოში

გორიდან საიდუმლო შეტყობინება მიუვიდათ: „ეხლა მივიღეთ სასწრაფო ცნობა, როკაში გადმოუტანიათ სამთო არტილერია, ადგილობრივი მცხოვრებლები თანდათან უერთდებიან“.⁷⁴ 29 აპრილს ევგენი გეგეჭკორმა ჩიჩერინს გაუგზავნა ნოტა, რომელშიც ორივე ფაქტი გააპროტესტა.⁷⁵ იმავე დღეს როკის საზოგადოების ბოლშევიკებმა, შეიპყრეს ადგილობრივი კომისარი და ადმინისტრაცია.⁷⁶

29 აპრილს დაიწყო საქართველოს შეიარაღებული ძალების ნაწილობრივი მობილიზაცია. ბაქოს აღების შემდეგ მე-11 არმიის 32-ე დივიზია განჯაში შევიდა. მასის დასაწყისში კი წითელი არმიის მენჩინავე ნაწილებმა საქართველო-აზერბაიჯანის საზღვარზე, წითელ ხიდთან, განლაგებულ ქართულ ბატალიონზე იერიში მიიტანეს და რამდენიმე

74 სცსა, ფონდი 1970, აღწერა 3, საქმე 17, ფურც. 77.

75 სცსა, ფონდი 1864, აღწერა 2, საქმე 240, ფურც.4.

76 Борьба трудящихся Юго-Осетии за Советскую власть 1917-1921 гг., Документы и Материалы, Стр.75-77; В.Д. Цховребов, Из истории Юго-Осетинской организации Кп Грузии (1917-1925 гг.), Стр.101.

ვერსით⁷⁷ შეიჭრნენ საქართველოს საზღვრებში.⁷⁸ 2 მაისის ღამეს თბილისში ადგილობრივი ბოლშევიკების ჯგუფი თავს დაესხა სამხედრო სკოლას, მაგრამ იუნკრებმა და ნაცვალთა სკოლის კურსანტებმა მათი თავდასხმა მოიგერიეს.⁷⁹ ეს იყო უკვე საქართველოს წინააღმდეგ ომი, რომელშიც მონაწილეობდნენ რუსეთის წითელი არმია და მის მიერ შეიარაღებული ქვეყნის შიგნით მოქმედი ბოლშევიკები. 3 მაისს ლენინმა ორჯონიკიძეს მოსთხოვა სასწრაფოდ ეცნობებინა ის მოტივები, რომელთა საფუძველზეც ურატაძესთან მოლაპარაკებების განვლვას ურჩევდა. პირველი დღეების წარმატებით გახარებულმა კავკასიის ფრონტის სამხედრო საბჭოს წევრმა ორჯონიკიძემ რადიოდეპეშით უპასუხა ლენინსა და სტალინს: „ყველაფერი გათვალისწინებულია და სრულდება, მოვლენები ისე ვითარდება რომ იმედი გვაქვს, რომ არა უგვიანეს 15-სა ვიქნებით თბილისში“, 4 მაისს კი კიდევ უფრო იმედინამა მოსკოვს აცნობა, რომ 12 მაისს თბილისში იქნებოდა.⁸⁰ იმავე დღეს ორჯონიკიძის მოლოდინს ცივი წყალი გადაასხეს, დიდი ბრიტანეთის საგარეო საქმეთა მინისტრმა, ლორდმა ჯორჯ კერზონმა, მოსკოვს ნოტა გაუგზავნა და ყირიმსა და კავკასიაში საომარი მოქმედებების შეჩერება მოსთხოვა. კრემლი იძულებული გახდა თანხმობა განეცხადებინა.⁸¹ ლენინის გადაწყვეტილებაზე დიდი გავლენა იქონია იმ ფაქტმა, რომ პოლონურმა არმიამ და უკრაინის სახალხო რესპუბლიკის ჯარებმა უკრაინაში საბჭოთა ჯარები დაამარცხეს და წითლებს დასავლეთის ფრონტზე კავკასიიდან ზოგიერთი დივიზიის გადასროლა მოუწიათ. იმავედროულად ქართულმა ჯარმა შეაჩერა წითლების წინსვლა და უკუაგლო მონინააღმდეგე. 4 მაისს რუსეთის კომუნისტური პარტიის ცენტრალური კომიტეტის პოლიტბიურომ განიხილა საქართველოს

77 ძველი რუსული სიგრძის საზომი ერთეული. 1 ვერსი უდრის 1.06 კილომეტრს.

78 მიხეილ ბახტაძე, საქართველოს ოკუპაციის პირველი მცდელობა 1920 წელს (სამხედრო მოქმედებების მიმოხილვა), საერთაშორისო კონფერენციის, „არქივთმცოდნეობა, წყაროთმცოდნეობა – ტენდენციები და გამოწვევები“ მასალები, თბ., 2017. გვ. 367-368.

79 ალექსანდრე ჩხეიძე, სამხედრო სკოლა, აურნალი „მხედარი“, N13, პარიზი, 1933, გვ.13-20.

80 გრიგოლ ფვანია, როგორ მზადდებოდა საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის ოკუპაცია (დოკუმენტები), თბ., 1992, გვ. 37-38.

81 Директивы Командования фронтов Красной Армии (1917-1922гг), Сборник Документов в 4 томах, Том III, Москва, 1974, стр. 147; 742.

საკითხი და ორჯონიკიძეს ცენტრალური კომიტეტის სახელით დაავალა თავი შეეკავებინა საქართველოზე შეტევისგან.⁸² ორჯონიკიძე საბრძოლო მოქმედებებს არ წყვეტდა და ცდილობდა მოსკოვისთვის შეტევის შეჩერება გადაეფიქრებინა. 6 მაისს რუსეთის კომუნისტური პარტიის კავკასიის სამხარეო კომიტეტის დირექტივით, სამხრეთ ოსეთის რევკომმა ჯერჯერობით მხოლოდ როკის რაიონში საბჭოთა ხელისუფლება და საბჭოთა რუსეთთან შეერთება გამოაცხადა.⁸³ ეს საქართველოს რესპუბლიკის სუვერენიტეტის დარღვევა იყო, თან იმ დროს, როდესაც სახელმწიფო თავდაცვით ომში იყო ჩართული. მიუხედავად ამისა, საქართველოს მთავრობამ სცადა პრობლემა მშვიდობიანად მოეგვარებინა. ოს ბოლშევიკთა ერთ-ერთი ლიდერის, ალექსანდრე (ტოტო) გაგლოვევის, მოგონების თანახმად, მთავრობის მიერ მშვიდობიან მოლაპარაკებებზე გამოგზავნილ ტოტო ცხურბაევსა და სხვებს მოლაპარაკებებზე უარი განუცხადეს და უთხრეს, რომ ისინი ანარმობდნენ რევოლუციურ ბრძოლას არა ქართველი ერის, არამედ საქართველოს და ოსეთის კონტრრევოლუციის წინააღმდეგ. ალექსანდრე გაგლოვეს მიაჩნდა, რომ მთავრობა ამ მოლაპარაკებით დროის მოგებას ცდილობდა.⁸⁴

6-7 მაისს ცენტრალური კომიტეტის დავალებით სტალინი ორჯონიკიძეს უბრუნებდა ორჯონიკიძეს და აუხსნა, რომ პარტიის ცეკას მოთხოვნა – საბრძოლო მოქმედებების შეწყვეტის შესახებ – საერთაშორისო მდგომარეობით იყო ნაკარნახები. ამასთანავე იგი ორჯონიკიძეს ურჩევდა, რომ საქართველოს შიგნით აჯანყებულებს არ ეჩქარათ და ძალები დაეზოგათ უახლოესი მომავლისთვის. ორჯონიკიძე გატყდა და განაცხადა, რომ იგი ემორჩილებოდა „ლენინურ“ შესვენებას, რათა ჯერ პოლონელებისთვის მიეხედათ, ხოლო შემდეგ – საქართველოსთვის.⁸⁵ ამის მიუხედავად, ბრძოლები საქართველო-აზერბაიჯანის საზღვარზე ქართულ და საბჭოთა

82 გრიგოლ უვანია, როგორ მზადდებოდა საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის ოკუპაცია (დოკუმენტები), გვ. 38-39.

83 Известия Юго-Осетинского научно-исследовательского института краеведения. Выпуск II, Стр. 124.

84 Воспоминания участников гражданской войны в Юго-Осетии 1917-1921 гг., Стр.105.

85 გრიგოლ უვანია, როგორ მზადდებოდა საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის ოკუპაცია (დოკუმენტები), გვ. 39-44.

არმიას შორის 18 მაისის ჩათვლით გაგრძელდა. 7 მაისს კი მოსკოვში რუსეთსა და საქართველოს შორის დაიდო სამშვიდობო ხელშეკრულება, რომლითაც რუსეთი ცნობდა საქართველოს დამოუკიდებლობას, მის ტერიტორიულ მთლიანობას (მათ შორის, მთელი გორის მაზრის ჩათვლით) და უარს ამბობდა საქართველოს შიდა საქმეებში ჩარევაზე.⁸⁶

იმ დროს, როდესაც ოსმა ბოლშევიკებმა როკის სასოფლო საზოგადოებაში საბჭოთა რესპუბლიკა და რუსეთთან შეერთება გამოცხადეს, ცხინვალში, ჯავასა და მის მიმდებარე ტერიტორიაზე საქართველოს სახალხო გვარდიის მხოლოდ ერთი მცირერიცხოვანი ბატალიონი იდგა.

15 მაისს სოფელ კომპასთან ოს ბოლშევიკებსა და გვარდიის მზვერავებს შორის მცირე შეტაკება მოხდა. ეს ინციდენტი ოსმა ბოლშევიკებმა საბჭოთა რუსეთზე თავდასხმად მონათლეს.⁸⁷ რუსეთის საგარეო საქმეთა კომისრის ნოტამაც არ დაახანა. 17 მაისს ჩიჩერინი საქართველოს მთავრობას სწერდა, რომ სამხრეთ ოსეთში, სადაც საბჭოთა ხელისუფლება გამოცხადდა, ქართული ჯარის ყოფნა შემფოთებას იწვევდა. ჩიჩერინი სამხრეთ ოსეთიდან ქართული ჯარის გაყვანას მოითხოვდა, რადგან, მისი აზრით, ეს იყო საქართველოს ჩარევა საბჭოთა ოსეთის შიდა საქმეებში. 20 მაისს საპასუხო ნოტაში ევგენი გეგეჭკორი აცხადებდა, რომ საქართველოში სამხრეთ ოსეთი არ არსებობდა. იყო მხოლოდ ოსური სოფლები გორის მაზრაში და ეს ტერიტორია საქართველო-რუსეთს შორის დადგენილი საზღვრის სამხრეთით მდებარეობდა. გეგეჭკორი ჩიჩერინს მოუწოდებდა, დროულად გაეყვანათ როკიდან საბჭოთა რაზმი.⁸⁸

20 მაისს სამხრეთ-ოსეთის საოლქო კომიტეტის თავმჯდომარემ ვლადიმერ სანაკოევმა ამავე კომიტეტის მდივან ალექსანდრე ჯატიევს ვლადიკავკაზიდან როკში ღირექტივა გაუგზავნა. სანაკოევი თანამებრძოლს აცნობდა რუსეთ-საქართველოს 7 მაისის ხელშეკრულებას და ამ ხელშეკრულებით რუსეთისა და საქართველოს მიერ ნაკისრ ვალდებულებას ერთმანეთის შიდა საქმეებში ჩაურევლობის შესახებ, თუმცა იქვე არწმუნებდა ადრესატს, რომ არავითარ შემთხვევაში არ იგეგმებოდა

86 სცსა, ფონდი 1864, აღწერა 2, საქმე 244, ფურც.1-4.

87 Борьба трудящихся Юго-Осетии за Советскую власть 1917-1921 гг, Стр. 78-79.

88 ლევან თოიძე, როგორ შეიქმნა სამხრეთ ოსეთის ავტონომიური ოლქი, გვ. 34-36.

ევგენი გვიშვილი, საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის
საგარეო საქმეთა მინისტრი

აჯანყების ლიკვიდაცია, მისი გაფართოების საკითხს კი სიფრთხილით უნდა მოჰკიდებოდნენ; ამასთანავე სანაკოვეი ჯატივეს ურჩევდა, რომ მოლაპარაკება წამოეწყო მთავრობასთან ხარითონ გასიყვის შუამავლობით ან კიდევ ჯარის მეთაურებთან, რათა ქართული ჯარები ოსეთის ახლოს არ მდგარიყვნენ და ასეთ შემთხვევაში მათთვის მიეცა პირობა, რომ თავს არ დაესხმებოდნენ. სანაკოვეი აზუსტებდა, რასაკვირველია, ეს პირობა დროებითიაო („разумеется, до поры, до времени“). დირექტივაში ასევე ნათქვამი იყო, რომ ვლადიკავკაზში სამხრეთ ოსეთის ბრიგადის პირველი პოლკი უკვე შეიარაღდა და დაკომპლექტდა, ხოლო მეორე პოლკის რვა ასეული უკვე მზად იყო და მის სრულ ფორმირებას ერთი ასეულია აკლდა. მათი სურვილი იყო დროზე დაძრულიყვნენ საქართველოსკენ, მაგრამ მდგომარეობის გათვალისწინებით მენშევიკების სიკვდილმა ცოტა დროით გადაინიაო.⁸⁹ ვლადიკავკაზში განთავსებული პირველი პოლკის მეთაურის და შემდეგში ცხინვალის რეგიონში შემოჭრილი რაზმების მეთაურის, მათე სანაკოვეის ინფორმაციით, 15 მაისისთვის პირველ პოლკში 965 მებრძოლი ირიცხებოდა, მათი 90 პროცენტი ყოფილი ფრონტელი და გამოცდილი მეთომარი იყო. მისი თქმით, პოლკი არაფრით არ განსხვავდებოდა წითელი არმიის რეგულარული ნაწილებისგან.⁹⁰

25 მაისს ჯავის მახლობლად, სოფელ ელბაჩთან, კიდევ ერთი შეტაკება მოხდა როკიდან ჯავისკენ მიმავალ აჯანყებულთა სადაზვერვო რაზმსა და გვარდიის რაზმს შორის. აჯანყებულთა ინფორმაციით, გვარდიელებმა უკან დაიხიეს.⁹¹

28 მაისს ვლადიკავკაზში შეიკრიბა რუსეთის კომუნისტური პარტიის სამხრეთ-ოსეთის ორგანიზაციის მეორე კონფერენცია, რომელმაც მემორანდუმი გაუგზავნა რუსეთის კომპარტიის ცეკას, რუსეთის მთავრობასა და კავკასიის ფრონტს. მემორანდუმი სავსე იყო საქართველოს მთავრობის ლანძღვით, ცილისწამებით, დამახინჯებული ფაქტებითა და გაზვიადებული ამბებით. ისინი ე.წ. სამხრეთ ოსეთს რუსეთის განუყოფელ ნაწილად

89 Борьба трудящихся Юго-Осетии за Советскую власть 1917-1921 гг. Документы и Материалы, Стр.82-84.

90 Воспоминания участников гражданской войны В Юго-Осетии 1917-1921 гг., Стр.47.

91 Борьба трудящихся Юго-Осетии за Советскую власть 1917-1921 гг., Документы и Материалы, Стр.85-86.

აცხადებდნენ. წერდნენ, რომ სამხრეთ ოსეთი პირდაპირ უნდა შესულიყო რუსეთის შემადგენლობაში, დანარჩენი საქართველო კი თბილისის და ქუთაისის გუბერნიების სახით. ოსი ბოლშევიკები დახმარებას სთხოვდნენ წითელ არმიას.⁹²

31 მაისს ოსური სამხედრო რაზმი მათე სანაკოევის მეთაურობით ვლადიკავკაზიდან საქართველოსკენ დაიძრა. შეტევის დაწყების სანქცია რუსეთის ცენტრალური ხელისუფლების მხრიდან გაიცა თუ არა, უცნობია, ვინაიდან მსგავსი დოკუმენტი ქართულ არქივებსა თუ გამოქვეყნებულ დოკუმენტებში არ იძებნება, რუსულ არქივებზე კი ხელი არ მიგვიწვდება. ზოგადად, რაც ზუსტად ვიცით ისაა, რომ რუსები ოსურ ბრიგადას ორი თვე წვრიდნენ, აირალებდნენ და საქართველოსკენ ამხელა დაჯგუფების გადმოსროლაც მათი თუნდაც სიტყვიერი ნებართვისა და ხელშეწყობის გარეშე ვერ მოხდებოდა. შესაძლოა, ამ სამხედრო რაზმის საქართველოში შეჭრისთვის წერილობითი ბრძანება არც დაწერილა, ან ცენტრალური ხელისუფლების სახელით არ გაცემულა, რაც საბჭოთა ხელისუფლებისთვის ჩვეული ტაქტიკა იყო. მაგალითად, 1920 წლის 3 დეკემბერს, საქართველოში შესაძლო შეჭრის წინ, სტალინი ორჯონიკიძეს სწერდა, რომ ჯარები უნდა შეეყვანათ არმიის ან ფრონტის განკარგულებით და არა მთავრობის სახელით.⁹³ რუსეთი ავანტურაზე მიდიოდა, თუმცა ეს „თამაში“ მას საერთოდ არ დააზარალებდა – თუ სამხედრო დაჯგუფება წარმატებას მიაღწევდა და საქართველოს სხვა კუთხეებშიც დაიწყებოდა მთავრობის წინააღმდეგ ბრძოლა, კრემლი ამის კარგად გამოიყენებდა; თუ არადა უბრალოდ ხელებს დაიბანდა და მომხდართან ყოველგვარ კავშირს უარყოფდა, რაც მოხდა კიდევ.

ვლადიკავკაზიდან დაძრული ოსური დაჯგუფება 4 ივნისს სოფელ ნარში სამ ნაწილად დაიყო. ორი მთავარი რაზმი გორის მაზრაში როკისა და ზეკარის უღელტეხილებით გადმოვიდა, მესამე კი რაჭის მაზრის მიმართულებით დაიძრა⁹⁴ და სოფლები: ყემულთა, წონა, თედელეთი,

92 Борьба трудящихся Юго-Осетии за Советскую власть 1917-1921 гг., Документы и Материалы, Стр. 87-98.

93 ოთარ ჯანელიძე, 26 მაისიდან 25 თებერვლისკენ, თბ., 1990, გვ. 31.

94 Воспоминания участников гражданской войны в Юго-Осетии 1917-1921 гг., Стр.75-

ოსი ბოლშევიკების სამხედრო რაზმი

ჩასავალი და წედისი დაიკავა. პოლკოვნიკი ინწკირველი ონიდან ერთი ბატალიონით კონტრშეტევაზე გადავიდა, მონინაალმდევე სოფელ წედისიდან განდევნა და ჩასავლისკენ დაახვეინა.⁹⁵ ამასობაში, როკის და ზეკარის უღელტეხილებიდან საქართველოში გადმოსულმა ორმა ოსურმა რაზმმა სხვადასხვა მხრიდან დაარტყა ჯავას და მის მიმდებარე სოფელ მსხლებში განლაგებულ გვარდიის ბატალიონს და ჯავა აიღო. ოსური სამხედრო დაჯგუფების მეთაურის, მათე სანაკოევის ინფორმაციით, მათ ჯავასა და მის მიდამოებში ბრძოლისას 73 ქართველი ჯარისკაცი მოკლეს, ამ რიცხვში ის არ თვლიდა ლიახვში დამხრჩვალ გვარდიელებს.⁹⁶ ოსური წყაროების მიხედვით, მათ ტყვედ აიყვანეს 400-დან 550-მდე სამხედრო. ქართული მონაცემებით კი, ოსურმა რაზმებმა ტყვედ ჩაიგდეს 354 სამხედრო და მილიციელი.⁹⁷ 8 ივნისს, მცირე შეტაკების შემდეგ, ოსებმა ცხინვალიც აიღეს. სამხრეთ ოსეთის რეგკომის ხელმძღვანელ ვლადიმერ აბაევის ცნობით, 8 ივნისს ცხინვალში მათ უკვე 2000 შეიარაღებული წითელი პარტიზანი ჰყავდათ.⁹⁸ ცხინვალის აღების შემდეგ მათე სანაკოევა, როგორც თავად იხსენებდა, ახალი გეგმა შეადგინა, რომელიც გულისხმობდა: ქალაქ გორის აღებას, რკინიგზის დაკავებას გორიდან სურამის გვირაბამდე, მტკვარზე ხიდების დანგრევას, მობილიზაციის გამოცხადებას, დარიალის ხეობაში განლაგებული ქართული ნაწილებისთვის ზურგიდან თავდასხმას, დარიალიდან ვლადიკავკაზთან დაკავშირებას და შემდეგ ონის რაიონზე იერიშის მიტანას. სანაკოევის გეგმებს მცირედი ლაგამი ამოსდო ალექსანდრე ჯატიევმა.⁹⁹ 8 ივნისს ცხინვალში საბჭოთა ხელისუფლება გამოცხადდა. ოსეთის ცენტრი ცხინვალი უნდა ყოფილიყო, ხოლო ტერიტორია ონიდან დუშეთამდე მონაკვეთს მოიცავდა. აჯანყებულებმა საბჭოთა რუსეთის შემადგენლობაში შესვლის სურვილი გამოთქვეს და

76; 97; 185

95 სცსა, ფონდი1970, აღწერა 3, საქმე 18, ფურც.12.

96 Воспоминания участников гражданской войны В Юго-Осетии 1917-1921 гг., Стр.76-79.

97 Воспоминания участников гражданской войны В Юго-Осетии 1917-1921 гг., Стр.80, 105; გაზ., „ერთობა“, 1920 წლის 15 ივლისი, N 157, გვ.3.

98 Воспоминания участников гражданской войны В Юго-Осетии 1917-1921 гг, Стр.63.

99 Воспоминания участников гражданской войны В Юго-Осетии 1917-1921 гг., Стр.83.

ჩრდილო კავკასიაში განლაგებულ მე-10 წითელ არმიას გაუგზავნეს მიმართვა, რომელშიც სთხოვდნენ ცენტრთან შუამდგომლობას, რათა სამხრეთ ოსეთში, როგორც რუსეთის განუყოფელ ნაწილში, წითელი არმია შეეყვანა.¹⁰⁰ საქართველოს არმიის გენერალური შტაბის იმავე დღის ცნობით, ოსური ბანდები ძარცვავდნენ ცხინვალის მიმდებარე სოფლების ქართულ მოსახლეობას.¹⁰¹ სახელმწიფო დიდი ხნის განმავლობაში ითმენდა რეგიონში მიმდინარე არეულობას. ხელისუფლებამ ბევრი რამ აპატია ოს ბოლშევიკებს, მათ შორის 1918-1919 წლების ანტისახელმწიფოებრივი აჯანყებები და ადმინისტრაციის ლიდერების დახოცვა, გორის მაზრის მთიან ზოლში ერობისა და დამფუძნებელი კრების არჩევნების ჩაშლა, მაგრამ ის, რაც 1920 წლის მაის-ივნისში მოხდა, ყველანაირ ზღვარს გასცდა – ომის პირობებში ზურგიდან დარტყმა და ახალი ფრონტის გახსნა, გვარდიელების დახოცვა, ქვეყნისთვის მისი განუყოფელი ნაწილის წართმევა და საბჭოთა რუსეთის ნაწილად გამოცხადება – თანაც ეს გორის მაზრაში მცხოვრები ოსი მოსახლეობის მხოლოდ უმცირესი ნაწილის სურვილი იყო; სურვილი, რომელსაც არანაირი ისტორიული, სამართლებრივი თუ მორალური საფუძველი არ ჰქონდა და მხოლოდ ძალმომრეობას ეფუძნებოდა. მთავრობამ გადაწყვიტა ამ ყველაფრისთვის ბოლო მოეღო.

8 ივნისს აზერბაიჯანის საზღვრიდან გვარდიის ნაწილების გორში გადასროლა დაიწყო. 10 ივნისს იქ თავი მოიყარა გვარდიის 8 ბატალიონმა (3230 გვარდიელი), ასევე ცხენოსანმა დივიზიონმა და არტილერიის ორმა ბატარეამ.¹⁰² ოპერაციას საერთო ხელმძღვანელობას უწევდა საქართველოს შეიარაღებული ძალების მთავარსარდალი, გენერალი გიორგი კვინიტაძე. ჯარი დაიყო ოთხ კოლონად, ორი ცენტრალური კოლონის ამოცანა იყო ცხინვალის განთავისუფლება, ხოლო მარჯვენა და მარცხენა კოლონების ამოცანა – ცხინვალის ფლანგებიდან შემოვლა, იქაური სოფლების განთავისუფლება და მოწინააღმდეგის განდევნა.¹⁰³

100 Борьба трудящихся Юго-Осетии за Советскую власть 1917-1921 гг. Документы и Материалы, Стр. 99-100; 102-103.

101 გაზ. „ერთობა“, 1920 წლის 11 ივნისი, N129, გვ.2.

102 Валико Джугели, Тяжёлый Крестъ (Записки Народоохранителя), Тифлици 1920, Стр.228; სცსა, ფონდი 1970, აღწერა 3, საქმე 17, ფურც.37-41.

103 Генерал Г.И. Квинитадзе, Мои воспоминания в годы независимости Грузии 1917-

სამთავრობო ჯარმა ცხინვალი ძალიან მარტივად – ერთი შეტევით – 12 ივნისის დილის 9 საათზე გაათავისუფლა. წარმატებას მიაღწიეს ფლანგებმაც. 14 ივნისს ქართულმა ჯარმა აიღო ჭავა, ხვწე და გერი; 20 ივნისს სოფელი როკი, ხოლო მომდევნო დღეებში ჩრდილო კავკასიაში გადასასვლელი უღელტეხილები დაიკავა. 12 ივნისიდან ოპერაციის ბოლომდე ქართულ ჯარს დიდი წინააღმდეგობა არ შეხვედრია და მცირე შეტაკებებით ათავისუფლებდა რეგიონს. მისი დანაკარგი კი სულ რამდენიმე დაღუპული და 20-მდე დაჭრილი გვარდიელი იყო.¹⁰⁴

პირველი სამი დღის განმავლობაში სამთავრობო ჯარები არცთუ იშვიათად ამეტებდნენ საკუთარ უფლებამოსილებას – ისინი მაროდორობდნენ და წვაგდნენ აჯანყებულთა სახლებს, რაც კარგად ჩანს ვალიკო ჯუღელის დღიურიდანაც. 15 ივნისს სამხედრო შტაბისა და სამხედრო ნაწილების მეთაურთა თათბირზე დისციპლინის გამკაცრების გადაწყვეტილება მიიღეს. ვალიკო ჯუღელმა, რომელიც წინა დღეებში სახლების დაწვაზე წუხდა, თუმცა ამართლებდა, 15 ივნისს დღიურში ჩაწერა: „დადგა საკითხი მაროდორობისა და სახლების გადანვის შესახებ. მივიღეთ ერთობლივი გადაწყვეტილება სახლების გადანვის, მარადორობის ლიკვიდაციისა და მკაცრი წესრიგის დამყარების შესახებ. მაშინვე გულზე მომეშვა“.¹⁰⁵

18 ივნისს აჯანყებულებმა ისევ ლენინსა და ჩიჩერინს მიმართეს ქმედითი დახმარებისთვის; თან შეახსენეს, რომ 8 ივნისს საბჭოთა ხელისუფლება რუსეთის კომუნისტური პარტიის კავკასიის სამხარეო კომიტეტის 23 მარტის ბრძანებით გამოაცხადეს, დამონმებული ბრძანება კი სპეციალური კურიერის მეშვეობით 6 მაისს მიიღეს.¹⁰⁶

საბჭოთა რუსეთმა თავისი წამოწყებული და დამარცხების გზაზე მყოფი ავანტიურისგან თავი შორს დაიჭირა. 7 ივნისს რუსეთის კომუნისტური პარტიის პოლიტბიურომ დაამტკიცა კავკასიაში მოქმედების ინსტრუქცია.

1921, Париж 1985, Стр.198-199.

104 Валико Джугели, Тяжёлый Кресть (Записки Народногвардейца), Стр.229-235; მანუჩარ გუნცაძე, 1920 წლის ოსთა აჯანყება შიდა ქართლში ქართული პრესის მასალების მიხედვით, ქართული წყაროთმცოდნეობა XV-XVI, თბ., 2013/2014, გვ. 53.

105 Валико Джугели. Тяжёлый Кресть (Записки Народногвардейца), стр.229-235.

106 Борьба трудящихся Юго-Осетии за Советскую власть 1917-1921 гг. Документы и Материалы, Стр. 113-114.

1920 წლის ივნისში საბჭოთა რუსეთიდან ვორის მაზრაში შემოჭრილი ბოლშევიკური რაზმების წინააღმდეგ ჩატარებული სამხედრო ოპერაციის მეთაური, გენერალი ვიორგი კვინიტაძე

ინსტრუქციაში ნათქვამი იყო, რომ ხელი არ უნდა შეეწყობოთ აჯანყებებისთვის, ხოლო აჯანყების მოსურნეებისთვის განემარტათ, რომ ეს ხდებოდა მსოფლიო კონიუნქტურისა და რუსეთში არსებული მდგომარეობის გამო. რაც შეეხება დაწყებულ აჯანყებებს, მაგალითად, სამხრეთ ოსეთში უნდა ჩაექროთ ამნისტიის საფუძველზე.¹⁰⁷ 14 ივლისს საქართველოში საბჭოთა რუსეთის ელჩმა სერგეი კიროვმა უარყო რუსეთის კომპარტიის კავშირი აჯანყებასთან და დასძინა, რომ კომპარტიის ცეკა კომუნისტური პარტიის სამხრეთ ოსეთის „საოკრუგო“ კომიტეტის არსებობას არ ცნობდა.¹⁰⁸ სინამდვილეში კი მოსკოვში კომინტერნის მეორე კონგრესზე მივლინებულ ამ კომიტეტის წევრ რაზდენ კოზავეს კონგრესის მუშაობის მეოთხე დღეს (26 ივლისს) ლენინმა პირად საუბარში უთხრა: „ძვირფასო, ამხანაგო მთიელო! თქვენს მშობლიურ მთებამდე მისვლასაც ვერ მოასწრებთ, რომ მენშევიკები უკვე შავ ზღვას იქნებიან გაცილებულები. ნუ ღელავთ, დაბრუნდით უკან და სამხრეთ ოსეთის მებრძოლ ორგანიზაციას ჩემი სალაში გადაეცით“.¹⁰⁹

18 ივნისს, საბრძოლო მოქმედებების მიმდინარეობისას, საქართველოს რესპუბლიკის თავდაცვის საბჭომ მიიღო გადაწყვეტილება სოფელ როკის გაუქმების შესახებ. გარდა ამისა, დადგენილებაში ნათქვამი იყო, რომ მემლობე ოსები, რომლებიც გაიქცნენ, უკან არ უნდა დაებრუნებინათ; ჯავიდან და მისი მიმდებარე ტერიტორიიდან უნდა გადაესახლებინათ აჯანყებულთა მხარდამჭერები და მათ ნაცვლად ქართველები ჩაესახლებინათ; სახელმწიფოს ერთგული ოსები უნდა დარჩენილიყვნენ საკუთარ სოფლებში და თუ სამხედრო მოქმედებებით რაიმე ზარალი მიადგათ, რესპუბლიკის ბიუჯეტიდან აუნაზღაურდებოდათ.¹¹⁰ საეჭვო პირები კი უნდა გადაესახლებინათ საქართველოს სხვა რაიონებში, თუმცა პრაქტიკაში ეს ბოლო პუნქტი არ შესრულებულა. როგორც ამ დადგენილებიდან ჩანს, საქართველოში მცხოვრები ოსების ერთი ნაწილი

107 გრიგოლ ჟვანია, როგორ მზადდებოდა საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის ოკუპაცია (დოკუმენტები), გვ. 44-47.

108 ლევან თოიძე, როგორ შეიქმნა სამხრეთ ოსეთის ავტონომიური ოლქი, თბ., 1990. გვ. 46.

109 Воспоминания участников гражданской войны в Юго-Осетии 1917-1921 гг., стр.52.

110 სცსა, ფონდი 1863, აღწერა 1, საქმე 320, ფურც. 241.

გადაასახლეს არა ეთნიკური, არამედ სახელმწიფოსადმი არალოიალობის ნიშნით; გადასახლეს ისინი, ვინც ორი წლის განმავლობაში იარაღით ხელში ებრძოდნენ მთავრობას, კლავდნენ ჯარისკაცებს, შლიდნენ არჩევნებს, მეზობელი სახელმწიფოს ნაწილად აცხადებდნენ თავს, ეს მეზობელი სახელმწიფო კი აიარაღებდა და წვრთნიდა მათ საქართველოს წინააღმდეგ. ასეთი ადამიანები საქართველოს ეთნიკურად ოსური მოსახლეობის უმცირესობას წარმოადგენდნენ. ჩრდილო კავკასიაში გადასახლეს ან თავად გაიქცა დაახლოებით 20 000 ან ცოტა მეტი ეთნიკურად ოსი ბოლშევიკი თუ მათი მხარდამჭერი.

ვალეკო ჯუღელი -
სახალხო გვარდიის მეთაური

20 000-მდე ან 20 000-ზე მეტი – ასეთია ფორმულირება ლტოლვილთა რაოდენობის შესახებ აჯანყების მეთაურების მიერ ერთმანეთთან თუ ლენინთან გაგზავნილ წერილებში 1920 წლის ივლის-სექტემბერში.¹¹¹ ეს რიცხვი მეორდება 1921 წლის 24 იანვარს სამხრეთ-ოსეთის კომპარტიის „საოკრუგო“ კომიტეტის გადაწყვეტილებაში, რომლის თანახმადაც, ჩრდილო კავკასიაში მყოფი 20 000 ოსი ლტოლვილის დელეგირებით ვლადიკავკაზში უნდა შეკრებილიყო სამხრეთ ოსეთის აჯანყებულ მიგრანტთა ყრილობა.¹¹²

თუ სეპარატისტთა ლიდერები ერთმანეთთან და ლენინთან მიმონერაში 20 000 ლტოლვილზე საუბრობდნენ, 1920 წლის სექტემბრის

111 Борьба трудящихся Юго-Осетии за Советскую власть 1917-1921 гг., Документы и Материалы, Стр.140-141;144; 180.

112 Борьба трудящихся Юго-Осетии за Советскую власть 1917-1921 гг. Документы и Материалы, Стр.209.

საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის სახალხო გვარდიის ცხენოსანი დივიზიონი

გაზეთ „სოვეტსკი კავკაზში“ წერდნენ, რომ კავკასიონის ქედზე 50 000 ლტოლვილი გადავიდა.¹¹³ საქართველოს ოკუპაციის შემდეგ, 1921 წელს, სამხრეთ ოსეთის რეგკომმა გაქცეულთა რაოდენობა 25 000-30 000-მდე გაზარდა.¹¹⁴ 1935 წელს სამხრეთ ოსეთის მხარეთმცოდნეობის სამეცნიერო ინსტიტუტის „იზვესტიის“ წინასიტყვაობაში ლტოლვილთა რიცხვი 40 000-მდე ასწიეს,¹¹⁵ ხოლო 1980-იან წლებში სსრკ-ის ცეკ-ის გენერალური მდივნის, იური ანდროპოვის, სახელზე გაგზავნილ წერილში მათი რაოდენობა 75 000-ზე ავიდა.¹¹⁶ სხვადასხვა წლებში მონაცემების სშირი ცვლა და რიცხვებით მანიპულირება ნათლად მიანიშნებს, რომ საკითხი ყოველთვის სპეკულაციის საგანი იყო.

113 Борьба трудящихся Юго-Осетии за Советскую власть 1917-1921 гг. Документы и Материалы,. Стр.184-187.

114 შინაგან საქმეთა სამინისტროს საარქივო სამმართველო, მეორე განყოფილება (ყოფილი საქართველოს სსრ კომუნისტური პარტიის ცენტრალური კომიტეტის არქივი), ფონდი 14, აღწერა 1, საქმე 48, ფურც.12.

115 Известия Ю-Осетинского научно-исследовательского института краеведения. Выпуск II, стр.4.

116 ლევან თოიძე, როგორ შეიქმნა სამხრეთ ოსეთის ავტონომიური ოლქი, გვ.100-102.

1920 წლის ზაფხულის შემდეგ საქართველოში მშვიდობიან ცხოვრებას აგრძელებდა 75 000-მდე ოსი მოქალაქე. მათ არავინ შეხებია და ისინიც სახელმწიფოს ერთგულად აცხადებდნენ თავს, ბოლშევიკების საქციელს კი გამოხდნენ. გორის მაზრის, ხაშურის რაიონისა და ცემის საზოგადოების ოსებმა 6 ივლისს მთავრობის თავმჯდომარეს მისწერეს, რომ ისინი კიცხავდნენ და ოსებისთვის დამლუპველად მიიჩნევდნენ მთის ოსების აჯანყებას; მათივე თქმით, მეამბოხეებმა მათაც გაუგზავნეს აგიტატორები, რომლებიც აჯანყებისკენ მოუწოდებდნენ, თუმცა ვერ აიყოლიეს. წერილის ავტორები იმასაც ამბობდნენ, რომ მეამბოხეთა ბანდებმა მშვიდობიანი ოსი მოსახლეობა დააზარალეს.¹¹⁷ ოსური ბანდები ხაშურის რაიონშიც რომ მოქმედებდნენ, ამას ადასტურებს 1920 წლის 3 ივლისის გორის გვარდიის შტაბების წარმომადგენელთა სხდომის სტენოგრამა, რომელშიც ხაშურის წარმომადგენელი ადასტურებდა ასეთი ჯგუფების მოქმედებას ხაშურის რაიონის სოფლებში.¹¹⁸

20 ივნისს, საბრძოლო მოქმედებების მიმდინარეობისას, ცხინვალში დახვრიტეს აჯანყების 13 მონაწილე.¹¹⁹ საერთოდ, დაღუპულთა რაოდენობაც გადასახლებულების მსგავსად მალევე იქცა სპეკულაციის საგნად. ბოლშევიკი ლიდერები წერდნენ, რომ სამთავრობო ჯარები არ ინდობდნენ ლტოლვილებს, მათ შორის მოხუცებსა და ქალებს. სრულიად სხვა სურათს გვიხატავს გორის სამაზრო ერობის 6 ივლისის გამგეობის სხდომის სტენოგრამა: ერობის თავმჯდომარე კლიმიაშვილი – „დიდად გაჭირდა საქმე ჩრდილოეთში მიმავალი ოსებისა. დაუძლურებულნი და დამშეულნი, გზას ვეღარ განაგრძობენ. ჯერჯერობით მათ კვებავს საველე შტაბი“.¹²⁰ ძალადობისა და მკვლელობის ცალკეული შემთხვევები ნამდვილად ხდებოდა. შურისძიების გრძნობას ყველა შემთხვევაში ლაგამი ვერავინ ამოსდო და ადამიანური ტრაგედიებიც დატრიალდა, თუმცა, თუ ამას ორგანიზებული და მასობრივი ხასიათი ჰქონდა, მაშინ რაღად კვებავდა ჯარის საველე შტაბი გადასახლებაში მიმავალ ხალხს? ან თუ აჯანყებული

117 ვაზ. „ერთობა“, 1920 წლის 6 ივლისი, N150, გვ. 3.

118 სცსა, ფონდი 1863, აღწერა 1, საქმე 853, ფურც. 283.

119 З.Н. Ванеев И.В. Догужов, Из Истории борьбы трудящихся Юго-Осетии за Советскую власть, Сталинир, 1957, Стр. 36.

120 სცსა, ფონდი 1921, აღწერა 1, საქმე 19, ფურც. 46.

ოსების ორგანიზებული მკვლევლობის სურვილი ჰქონდა რესპუბლიკას, თავდაცვის საბჭო მათი გადასახლების დადგენილების ნაცვლად ხომ სულ სხვა ბრძანებას გასცემდა?

ბოლშევიკი ლიდერები იმასაც წერდნენ, რომ საქართველოდან გასახლებულებს ჩრდილოეთ ოსეთში ადგილობრივი მოსახლეობა მტრულად შეხვდა. მათე სანაკოვეი იგონებდა: „ჩრდილო ოსეთიდან მივიღეთ შემამფოთებელი ცნობები: კონტრრევოლუციური-ბანდიტური ელემენტები ძარცვავდნენ მოხუცებსა და ქალებს, კლავდნენ, იტაცებდნენ ქალიშვილებს, პარავდნენ ცხოველებს უკანდახეულ აჯანყებულებს ..“.¹²¹ 1920-1921 წლებში ოსთა ბოლშევიკი ლიდერები აღნიშნავდნენ, რომ ჩრდილო ოსეთში გადასახლებულებს შორის გაჩნდა ქოლერა, რომელმაც რამდენიმე ათასი ლტოლვილი შეიწირა.¹²² დაღუპულთა კონკრეტული რიცხვი (4812 ადამიანი) პირველად თბილისის რუსულენოვან გაზეთ „ზარია ვოსტოკას“ 1924 წლის N575-ში გაჩნდა. პროპაგანდისტული გაზეთი მკითხველს ინგლისელი ოკუპანტებისა და სამშობლოს მოღალატე მენშევიკური მთავრობის მხეცობასა და მტაცებლობაზე მოუთხრობდა და იტყობინებოდა, რომ მენშევიკურმა მთავრობამ ინგლისელთა მონაწილეობით სამხრეთ ოსეთში 4812 ადამიანი მოკლა.¹²³ „ზარია ვოსტოკას“ მონაცემი ზუსტად გაიმეორა სამხრეთ ოსეთის კომპარტიის ცენტრალურ კომიტეტთან არსებულმა სოციალური უზრუნველყოფის კომისარიატმა 1925 წლის 24 სექტემბერს სსრკ-ის კომპარტიის ცეკასადმი მიწერილ მოხსენებით ბარათში.¹²⁴ იგივე მონაცემი გამოქვეყნდა 1928 წელს ოსურენოვან გაზეთ „ხურზარინის“ N21-ში, თუმცა იქ ფორმულირება უკვე დაზუსტებული იყო. გაზეთის მტკიცებით, 669 ადამიანი საბრძოლო მოქმედებების პერიოდში მოკლეს, ხოლო 4143 დევნილობაში დაიღუპა.¹²⁵ სამხრეთ ოსეთის კომპარტიის ცეკას მიერ

121 Воспоминания участников гражданской войны в Юго-Осетии 1917-1921 гг., Стр.87.

122 შინაგან საქმეთა სამინისტროს საარქივო სამმართველო. მეორე განყოფილება (ყოფილი საქართველოს სსრ კომუნისტური პარტიის ცენტრალური კომიტეტის არქივი). ფონდი 14, აღწერა 1, საქმე 48,ფურც.12; Борьба трудящихся Юго-Осетии за Советскую власть 1917-1921 гг. Документы и Материалы, Стр.262.

123 "Заря Востока", 14 мая 1924г, N.575, стр3.

124 Борьба трудящихся Юго-Осетии за Советскую власть 1917-1921 гг. Документы и Материалы, Стр.261.

125 შინაგან საქმეთა სამინისტროს საარქივო სამმართველო, მეორე განყოფილება (ყოფილი საქართველოს სსრ კომუნისტური პარტიის ცენტრალური კომიტეტის

1929 წელს ავტონომიურ ოლქში ეროვნული უმცირესობების საკითხზე გაკეთებულ საინფორმაციო მოხსენებაში კი ახალი ფორმულირება გაჩნდა. მოხსენების თანახმად, 4812 ადამიანი მენშევიკების ოპერაციის, რუსეთში მიმდინარე სამოქალაქო ომისა და ეპიდემიებისგან დაიღუპა.¹²⁶ ამ ცნობაში ერთი საინტერესო დეტალია – სამხრეთელი ოსების მსხვერპლი რუსეთის სამოქალაქო ომში. საბჭოთა რუსეთმა მის მიერ პროვოცირებულ, აჯანყებულ და შემდეგ მითოვებულ ოსებს ჩრდილოეთში გადასვლის შემდეგ ცხოვრების ნორმალური პირობები ვერ შეუქმნა და კიდევ ერთხელ გამოიყენა, ამჯერად თავის სამოქალაქო ომში – თეთრი მოძრაობის წინააღმდეგ ბრძოლაში ჩართო ათასზე მეტი ოსი ლტოლვილი.¹²⁷ ცნობილია, რომ 1920 წლის სექტემბერში კაზაკურ სტანიცა ბურგუსტანის აჯანყებულ მოსახლეობასთან ბრძოლაში, სხვადასხვა მონაცემით, სამხრეთ ოსეთის ბრიგადის 330-დან 545-მდე მეზობელი დაიღუპა.¹²⁸ კიდევ ერთი მონაცემი – 5279 დაღუპული – გაჩნდა 1936 წელს ისტორიკოს გიორგი ხაჭაპურიძის მიერ რუსულ ენაზე გამოცემულ მონოგრაფიაში „Борьба за пролетарскую революцию в Грузии“, რომელშიც ავტორი წყაროდ ასახელებს სპეციალური კომისიის მასალებს, თუმცა მის მიერ დამოწმებულ ინფორმაციას კონკრეტული საარქივო მითითება არ აქვს. ხაჭაპურიძე უბრალოდ წერდა, რომ მასალები დაცულია საქართველოს რევოლუციის მუზეუმში.¹²⁹ მსგავსი ინფორმაცია რეალური რომ ყოფილიყო და დოკუმენტები არსებობდეს, ხაჭაპურიძე თავის ნაშრომში ცნობის სანდოობისთვის საარქივო შიფრს მიუთითებდა და არა მთელი მუზეუმის არქივს; ან კიდევ ამ ინფორმაციას საბჭოთა ან პოსტსაბჭოთა პერიოდში რომელიმე ისტორიკოსი მაინც ნახავდა და გამოიყენებდა საკუთარ ნაშრომში. რევოლუციის ყოფილ მუზეუმში დაცული საქმეები საბჭოთა პერიოდშივე გადაეცა საქართველოს ეროვნულ არქივსა და პარტიის

არქივი), ფონდი.93. აღწერა 2, საქმე 1128, ფურც. 52.

126 სუიცა, ფონდი 284, აღწერა 1, საქმე 1505, ფურც. 48.

127 Очерки Истории Юго-Осетии, Том I, Цхинвали 1969, стр.266.

128 სუიცა, ფონდი 284, აღწერა 1, საქმე 184, ფურც. 134; <https://terskiykazak.livejournal.com/908587.html> . 14.10.2021

129 Георгий Хачапуридзе, Борьба за пролетарскую революцию в Грузии, Очерки. 1917-1921, Тбилиси 1936, стр.295.

ცენტრალური კომიტეტის ისტორიის არქივს (დღეს შსს-ს არქივშია), თუმცა ამ ფონდებში მსგავსი ინფორმაცია არ მოიპოვება. საბოლოოდ რამდენი სამხრეთელი ოსი დაიღუპა გორის მარაში ჩატარებული სამხედრო ოპერაციის დროს, ჩრდილოეთში გადასახლების პროცესში, ქოლერიითა თუ რუსეთის სამოქალაქო ომში მონაწილეობისას, უცნობია და დღემდე დიდი სპეკულაციის საგანს წარმოადგენს.

საბჭოთა რუსეთი 1920 წლის ნოემბრიდან, პოლონეთთან დაზავებისა და ვრანგელის¹³⁰ დამარცხების შემდეგ, საქართველოს ოკუპაციის სამზადისს შეუდგა. ამ პოლიტიკის ფარგლებში კომუნისტური პარტიის სამხრეთ ოსეთის „საოკრუგო“ კომიტეტმა 20 დეკემბერს ვლადიკავკაზიდან 5 პირი გამოგზავნა საქართველოში, ქარელის, გუჯარეთისა და ქსნის რაიონებში საქართველოს წინააღმდეგ მომავალი საბოლოო ბრძოლისთვის ნიადაგის მოსამზადებლად.¹³¹ როდესაც საბჭოთა რუსეთს საქართველოს შიგნით აფეთქება-გასაბჭოების გეგმა ჩაეშალა, 1921 წლის თებერვალში მე-11, მე-10 და მე-9 არმიის შენაერთები დაძრა საქართველოსკენ. კავკასიონის უღელტეხილებითა და დარიალის ხეობით გადმოსულ მე-10 არმიასთან ერთად საქართველოს ჩრდილოეთიდან დაარტყა 1200-კაციანმა სამხრეთ ოსეთის ბრიგადამ.¹³²

1921 წელს დაბრუნებულმა ოსმა ბოლშევიკებმა არაერთხელ იძალადეს რეგიონის ქართულ მოსახლეობაზე. იმავე წლის გაზაფხულზე მოსახლეობის მიერ შინაგან საქმეთა სახალხო კომისარიატში გაგზავნილი ტიპური წერილი მძიმე სურათს გვიხატავს: „ოსების შემოსვლის შემდეგ გვიხდება 3 თვე, რაც გამოქცეულები ვართ სახლებიდან... ცხინვალში დაგვიწვეს 78-80 სახლი და რაც გადარჩა საქონელი და ავეჯი და ჭირნახული, წაიღეს ჯავის რაიონისაკენ... როცა ვთხოვთ, ცემითა და მუქარით გვიპასუხებენ. ამ დროს ამოხოცეს 32 კაცი, მათში ზოგი დაწვეს და ზოგიც ცემით დახოცეს. გაუპატივრეს ქალები, დიდები, პატარები...

130 პიოტრ ვრანგელი (1878-1928) – რუსეთის სამოქალაქო ომის დროს თეთრი მოძრაობის ერთ-ერთი ლიდერი.

131 Борьба трудящихся Юго-Осетии за Советскую власть 1917-1921 гг. Документы и Материалы, Стр.199.

132 სუიკა, ფონდი 284, აღწერა 1, საქმე 150, ფურც 134.

მოგვეცით იარაღი, რომ დავიცვათ ჩვენი თავი და მივიღეთ ჩვენ სახლებში”.¹³³ 1922 წლის 22 აპრილს საქართველოს სსრ-ის შემადგენლობაში შეიქმნა სამხრეთ ოსეთის ატონომიური ოლქი.

კვლევის შედეგად შეგვიძლია ვთქვათ, რომ გენოციდზე საუბარი ზედმეტია. ამის მიუხედავად, სიმართლეა, რომ შიდა ქართლის ოსური და ქართული მოსახლეობა ნამდვილად დაზარალდა რეგიონში 1917-1921 წლების მიმდინარე პროცესების დროს. ვის ეკისრება პასუხისმგებლობა ამ ამბებზე? ვფიქრობ – ბოლშევიკებს, დანაშაულები კრემლიდან დამთავრებული ადგილობრივი ლიდერებით. სწორედ მათ შეაიარაღეს, დაათინანსეს, განვრთნეს და დაუპირისპირეს რეგიონის მოსახლეობა საკუთარ სახელმწიფოს. ადგილობრივმა ბოლშევიკებმა დახოცეს ჯარისკაცები და სამოქალაქო პირები, იარაღით დაიკავეს სუვერენული სახელმწიფოს კუთვნილი ტერიტორია და რუსეთის ნაწილად გამოაცხადეს. როდესაც აჯანყება მესამედ განმეორდა, სახელმწიფოს პასუხი იძულებითი, თუმცა მკაცრი და მტკივნეული გამოდგა. მთლიანობაში ისტორიის ეს ფურცელი მწარე გამოცდილებაა, რომელიც გაკვეთილი უნდა გამხდარიყო, მაგრამ ამოდ... კიდევ უფრო სამწუხაროა, რომ ამ ისედაც მძიმე ისტორიის დამახინჯება და მისით სპეკულირება კვლავ ცუდ მიზანს – ქართველებისა და ოსების დაპირისპირებას – ემსახურება.

---

133 სუიცა, ფონდი 285, აღწერა 7, საქმე 19, ფურც 4.

ოსი ბოლშევიკები, 1921 წელი

DEMOCRATIC REPUBLIC OF GEORGIA AND BOLSHEVIK UPRISINGS IN THE TSKHINVALI REGION IN 1918-1920

On July 9, 2019, the President of the Russian Federation, Vladimir Putin, stated that the Georgian Army had acted brutally in Ossetia in 1919-1920, noting that this is exactly what today is called genocide.¹ On July 19, 2019, the Tskhinvali occupation regime appealed to the Russian authorities to recognize the genocide against Ossetians committed by Georgia.² In September of the same year, a working group was set up in the Russian State Duma to study the issue.³ In 2020, the occupied Tskhinvali declared June 20 as the "Day of Genocide."⁴ The issue of "genocide" is not new, and often comes to the fore in parallel with tense political events. The basis for all this was laid on September 20, 1990, when the Council of the Autonomous District of South Ossetia qualified the 1920 events as genocide. Later, in 2007, the so-called parliament of South Ossetia described the events of 1918-1920 as "a struggle for national liberation of the Ossetian people," and the action of the Georgian government as "genocide against the Ossetians."⁵

The issue is politicized, which creates a basis for the distortion of historical reality and complicates research. Our goal is to analyze all available data – published documents and works, unknown and unpublished archival documents, press, and the memories of those involved – so as to objectively recount what happened in the Tskhinvali region a century ago. Historian Levan Toidze wrote: "It is said that the truth heals the wounds. We need to establish an objective history, not to reproach each other, but to establish the truth and learn lessons for the future."⁶

Genocide is best seen in population dynamics. In a case of genocide, the population decreases sharply. Let's see what the situation was with the Ossetians in this

---

1 <https://regnum.ru/news/polit/2662863.html> 31.05.2021

2 <https://ria.ru/20190719/1556702355.html> 31.05. 2021

3 <http://duma.gov.ru/news/46172/> 31.05.2021

4 <https://tass.ru/mezhdunarodnaya-panorama/8777475> 31.05.2021

5 http://osinform.org/4518-deklaratsija_o_genotside_1920_goda_v_juzhnoj_osetii.html 31.05.2021 <https://regnum.ru/news/society/727409.html> 31.05.2021

6 Levan Toidze, How the South Ossetian Autonomous District was Established, Tbilisi, 1990, p. 38. (in Georgian)

regard, using a comparative analysis of the 1917 agricultural census of the Russian Empire and the 1926 Soviet general census. According to the 1917 census of the Russian Empire, a total of 2,362,510 people lived⁷ in the area, while the 1926 census reports 2,677,233 inhabitants.⁸ According to these censuses, there were 95,596 Ossetians living in the provinces of Tbilisi and Kutaisi in 1917, and 113,298 in 1926.⁹ Thus, during this nine-year period, the Georgian population, including Ossetians, increased by 13.3%, and excluding Ossetians by 13.1%. The number of Ossetians living in Georgia increased by 18.5% during the same period. A comparative analysis of demographic statistics shows that the increase in the number of Ossetians 1.4 times exceeded the growth rate of the population of the republic overall. Perhaps the 1917 agricultural census, which also counted the population, was not thoroughly accurate, although in this case, the error would have been common. According to the statistics, there is no evidence of genocide. On the contrary, the Ossetian population was growing faster than the population of the republic. Although analysis of the population growth dynamics rules out genocide, it is still not sufficient for a complete restoration of the historical picture.

The migration of peoples has always taken place on the territory of Georgia, but the settlement of the Ossetian population became intensive in the 17th-18th centuries. The term "South Ossetia" did not exist at all in the 18th century, but according to modern Russian and separatist Tskhinvali political circles, historians and propagandists, "South Ossetia" joined Russia as early as in 1774.¹⁰ In fact, back then, the Tskhinvali region was part of the Kingdom of Kartli-Kakheti and was ruled by Georgian feudals. Further, at that time, Ossetians did not live in Tskhinvali and its surrounding villages at all: The main area of their settlement was the mountainous strip of Shida Kartli.¹¹ The Russian propaganda is based on the Russo-Ottoman truce

---

7 Giorgi Peradze, Population of Georgia according to the 1917 census, Central Statistics Division of the Georgian SSR, Statistics Dispatch N1, Tbilisi, 1921, p. 23-25. (in Georgian). We excluded the data of the population of the Artvin district and the city of Artvin, since the city of Artvin and the district of Artvin were no longer part of Georgia in 1926. As such, this data would not be useful in comparison.

8 Vakhtang Jaoshvili, Georgian population in the XVIII-XX centuries, Tbilisi, 1984, p. 126. (in Georgian).

9 Giorgi Peradze, Population of Georgia according to the 1917 census, p. 23-26; Vakhtang Jaoshvili. Population of Georgia in XVIII-XX centuries, p. 139.

10 <https://regnum.ru/news/polit/2662863.html> 31.05.2021; Мариам Лордкипанидзе, Георгий Отхмезури, Шиди Картли (Исторический экскурс), Сборник Осетины в Грузии, Тбилиси, 2015, с. 37.

11 Apollon Tabuashvili. Census books of the city of Tskhinvali and its surrounding

of 1774, despite the fact that Ossetia is not even mentioned in the truce. According to Article 21 of the armistice, large and small Kabardino was transferred to Russia (it is known that at that time, Kabardino also included the territory called Ossetia, now called North Ossetia). This truce had nothing to do with the Tskhinvali region at all,¹² a fact that, aside from in written documents, can be well seen on contemporary official Russian maps.

In 1784, a representative of Russia, Stepan Burnashev, who was dispatched to Kartli-Kakheti, compiled a map. There is no South Ossetia on the map, which shows this territory as part of the Kingdom of Kartli-Kakheti. On the map, the inscription "Ossetia" is seen in the North Caucasus.¹³ According to the 1792 official atlas of the Russian Empire, the territory of the Caucasus Viceroyalty did not extend to the South Caucasus.¹⁴

In 1801, Russian Emperor Alexander I abolished the Kingdom of Kartli-Kakheti, and the territory of the present-day Tskhinvali region, like other Georgian regions, became part of the Russian Empire. In the 19th century, the Ossetians, along with other highlanders in eastern Georgia, revolted against the Empire several times. For example, they took an active part in the 1804 Mtiuleti uprising, after the suppression of which Russian troops burned down nine Ossetian villages. Ossetians also took part in the 1810-1811 uprising of Leon Bagrationi, grandson of King Erekle II. After the defeat of the uprising, the Russian Army and its subordinated Georgian militia burned 20 villages in the Java Gorge. More than 100 Ossetians were killed as part of the punitive operation.¹⁵

The term South Ossetia first appeared in the 19th century, in particular in the 1830 newspaper "Тифлисские Ведомости", although the term had no official meaning and was rarely used.¹⁶

---

villages (late XVIII century), Tbilisi, 2013, p. 17-18; 22-26 (in Georgian); Мариам Лордкипанидзе, Георгий Отхмезури, Шида Картли (Исторический экскурс), Сборник Осетины в Грузии, с. 34.

12 Roland Topchishvili, *Ossetians in Historical and Modern Georgia*, Tbilisi, 2019, p. 12-14 (in Georgian); Е. И. Дружинина *Кючук-Кайнарджийский мир 1774 года (его подготовка и заключение)*. Москва, 1955, с. 286; 349-360.

13 Джондо Гвасалиа, Шида Картли и Осетинская проблема, Сборник Осетины в Грузии, Тбилиси, 2015, с. 65.

14 Атлас Российской империи, Санкт-Петербург, 1792, лист 43.

15 Акты собранные Кавказской Археографической комиссией, Т. 4, Тифлиси, 1870, с. 466; Roland Topchishvili, *Ossetians in Historical and Modern Georgia*, p. 15-16.

16 Соломон Лекишвили, Когда возник термин „Южная Осетия?“, Сборник Осетины в Грузии, Тбилиси, 2015, с. 206-216.

In 1843, on the territory of the Georgia-Imereti governorate, the Ossetian Okrug was formed, separating from Gori Uezd (County). It consisted of the Java, Patara Liakhvi and Nari districts. This Okrug covered about a third of the present-day Tskhinvali region and existed for a short period of time. In 1859, the Ossetian Okrug, with the exception of the Nari district, returned to the Gori Uezd and was renamed "the Police District of Mountainous Ossetia."¹⁷

In 1917, great changes began in the Russian Empire. The February Revolution was followed by the Bolshevik coup on October 25. The Caucasus region moved away from the metropolis and a temporary governing body, the Transcaucasian Commissariat, was established in Tbilisi. The Bolsheviks were not popular in Georgia; however, they used all methods to seize power, seeking support in war-weary soldiers and disgruntled peasants, and through them forming armed detachments.

Along with the social, the revolution also raised the issue of national self-determination. In 1917-1918, Ossetians living in Shida Kartli demanded the establishment of a separate provincial administrative nation (Eroba). In 1917, during the Russian revolutions, 95,596 Ossetians lived in the governorate of Tbilisi and Kutaisi. Most of them, 61,584, in the Gori Uezd, which had a total population of 222,693 people. Of 67,931 residents of the Dusheti Uezd, 19,392 were ethnic Ossetians.¹⁸ In the Gori Uezd, most Ossetians were in the Police District of Mountainous Ossetia, where the majority of the 21,073 people living in the five rural communities there (Java, Kemulta, Roki, Ortevi, Tsunari) were Ossetians (20,414 people). The same picture was seen in Kornisi, where 5211 out of 5271 inhabitants were also Ossetian.¹⁹ In the city of Tskhinvali, its population at that time consisted of 5033 people and only 533 of them were ethnic Ossetian.²⁰

The second congress of South Ossetian delegates was held in Tskhinvali on December 15-17, 1917. The congress elected the National Council of South Ossetia and adopted a resolution which expressed a desire to grant broad self-government to South Ossetia. On January 10, 1918, the National Council of South Ossetia submitted a project for the establishment of a self-governing Uezd to the Transcau-

---

17 Джондо Гвасалиа, Шида Картли и Осетинская проблема, сборник Осетины в Грузии, с. 66-67.

18 Giorgi Peradze, Population of Georgia according to the 1917 census, p. 14; 23-25.

19 Таймураз Тадтаев, Южная Оссетия в 1920 году (часть 1), Вестник Северо-Осетинского государственного университета им. К.Л. Хетагурова, Общественные Науки, Владикавказ, 2015, N 2, с. 55.

20 Giorgi Peradze, Population of Georgia according to the 1917 census, p. 25.

The official atlas of the Russian Empire in 1792, shows that the border of the Caucasus Viceroyalty of the Russian Empire passes near Vladikavkaz.

casian Commissariat.²¹ At the same time, the Bolsheviks and, instigated by them, some soldiers and peasants who had recently returned from the front, were forming armed detachments. They were preparing, at most, to seize power, and at least to plunder the former nobility. The unresolved issue of land further aggravated the situation. In January-February 1918, Bolshevik demonstrations took place in one of the Georgian regiments stationed in Kutaisi, Gori and Telavi. These were suppressed by the Guards.²² At the same time, Officer Isak Kharebov, who had returned from the front, together with his front-line soldiers, formed a detachment of 300 armed Ossetians in the Gori Uezd and began attacking the Georgian nobles. The operative data of the Gori regional militia paint a very tough picture: Insurgents looted and burned about 30 villages in the Uezd, and tortured, killed, burned or shot dozens of people.²³ "In the village of Kornisi, only one brother survived from the Kherkheulidze family, all women and children of which were exterminated. He escaped to Khviti, chased by six Ossetian cavalrymen. He was captured, chained, and taken away ... It started like this: an assembly meeting was held in the Ossetian village of Balta on January 28. The assembly decided to fight the nobles. Two days later, armed crowds grew from the villages of Abano, Abis, Tseronis, Avlev and Knolev. The nobles were dispersed..."²⁴ In most cases, such attacks were well-organized.

At the beginning of 1918, the Chermen Bolshevik Organization of South Ossetian was established in Tbilisi, which, as a regional organization, joined the Tbilisi Committee of the Russian Bolshevik Party. Members of the Chermen immediately started propaganda in the Ossetian villages of Shida Kartli, acting as a link between the Bolshevik Party and the population of the villages in the Tskhinvali region. The Bolsheviks planned an uprising in the region with the help of this organization.²⁵ The Transcaucasian Commissariat sent several hundred Guards, headed by Ossetian Kosta Kaziyev (Kazishvili), to restore order in the Uezd. In March 1918, in parallel with the events in the Gori Uezd, the Ottoman Army resumed hostilities on the Caucasus front, so the Transcaucasian Commissariat dispatched its military units there. At that time, the looting band in Gori Uezd further weakened the already scarce

---

21 Levan Toidze, *How the South Ossetian Autonomous District was Established*, p. 15-18.

22 Newspaper *Ertoba*, February 1918: N31; N 32; N36; N42; N43: N45.

23 *Борьба трудящихся Юго-Осетии за Советскую власть 1917-1921 гг.*, Документы и Материалы, Сталинир, 1960, с. 17-18; Shota Vadachkoria, *Ossetian Myth and Georgian Reality* (in response to Ossetian historians), Tbilisi, 2012, p. 5-7.

24 Newspaper *Sakartvelo*, February 114, 1918, N 36, p. 4.

25 B. Pliev, *The Combat Road of the Bolshevik Organization of South Ossetia*, Tbilisi, 1978, p. 6-9.

A squad of rebellious Ossetian Bolsheviks

military capabilities of the Commissariat.

On March 2-4, 1918, at the first session of the National Council of South Ossetia, lawmakers discussed the need to fight the Ottomans, and condemned the unrest in the region.²⁶ Nevertheless, the situation only worsened, seeing the population, encouraged by the Bolsheviks, preparing for an uprising. The Guards devised a plan for their disarmament. On March 13, Kaziyev tried to take weapons away from the population of the village of Eredvi, but was ambushed by a Bolshevik detachment and forced to retreat to Tskhinvali. The next day, March 14, members of the Presidium of the Revolutionary Peasants Union gathered in the village of Vanati and decided to retain their weapons. They set up a revolutionary tribunal and scheduled a rally in the village of Vanati the next day.²⁷

On March 15-16, insurgents approached Tskhinvali and issued an ultimatum to the government. They demanded the immediate redistribution of lands and the expulsion of the nobles from the Gori Uezd.²⁸ Giorgi Machabeli, Commissioner of the

---

26 Levan Toidze, *How the South Ossetian Autonomous District was Established*, p. 18-19.

27 З. Н. Ванеев, И. В. Догузов, *Из Истории борьбы трудящихся Юго-Осетии за Советскую власть*, Сталинир, 1957, с. 11.

28 *Борьба трудящихся Юго-Осетии за Советскую власть 1917-1921 гг.*, с. 24-25.

Gori Uezd, arrived in Tskhinvali with a detachment of Guards to help Kosta Kaziyev. Giorgi Gagloev, a member of the Transcaucasian Seim and the Chairman of the South Ossetian National Council, Kirile Ninidze, a member of the Seim, and Sandro Ketskhoveli, a veteran revolutionary, arrived to settle the situation in Tskhinvali.²⁹

The negotiations were unsuccessful. The rebels seized Tskhinvali and captured the defeated guardsmen. Giorgi Machabeli, Sandro Ketskhoveli and Kosta Kaziyev were killed. Their corpses were mutilated. The body of Sandro Ketskhoveli was thrown in the street and a phaeton was driven over him.³⁰

A large part of the population of Tskhinvali fled as a mob of insurgents looted the city. About 800 guardsmen with artillery were sent to restore order in the Uezd. On March 22, the Guards occupied the city almost without a fight.³¹

After entering Tskhinvali, in order to avoid bloodshed, Valiko Jugheli set the following conditions to the rebels who had retreated to Kekhvi: 1. Immediately hand over their weapons; 2. Hand over persons guilty of insurrection; 3. Hand over the killers of Kosta Kazishvili, Sandro Ketskhoveli and Giorgi Machabeli; 4. Release all captured guardsmen; 5. Liquidate the uprising; 6. Return stolen goods to Tskhinvali. The response of the rebel headquarters was cynical: 1. We will not hand over our weapons; 2. Kazishvili, Machabeli and Ketskhoveli were the perpetrators of the uprising. They are at your disposal, do whatever you want to do with them; 3. The killers of your comrades were bullets, look for them on the battlefield; 4. We will only exchange captives; 5. We will withdraw from our positions when the Guards are back; 6. We did not rob anyone: you and your guardsmen robbed the peasants, so you must return loot to us.³²

After this response, government forces restored order in the region within a few days. Valiko Jugheli sent a telegram to the government saying that they were acting with great caution in order not to deepen the gap that had arisen after the provocation. "On March 22, our Red Guards captured Tskhinvali and its environs. The enemy did not fight, and fled to the mountains before our arrival... Our artillery saved the villages and fired grenades at the enemy as it was leaving."³³

---

29 Levan Toidze, *How the South Ossetian Autonomous District was Established*, p. 23-25.

30 Newspaper Ertoba, March 28, 1918, N 71, p. 3; Newspaper Sakartvelo, March 25, 1918, N66, p. 3.

31 Shota Vadachkoria, *Ossetian Separatism and Georgian Reality (1917-1925)*, Tbilisi, 2017, p. 23-25 (in Georgian); Newspaper Ertoba, March 23, 1918, N 67, p. 2; Newspaper Ertoba, March 24, 1918, N 68, p. 1.

32 Борьба трудящихся Юго-Осетии за Советскую власть 1917-1921 гг., с. 35.

33 Newspaper Ertoba, March 24, 1918, N 68, p. 1-2.

Sandro Ketskhoveli

On March 28, near Java, an agreement was reached between the government and the insurgents to cease hostilities, exchange prisoners, hand over weapons, and punish the perpetrators. The Commission of Inquiry arrested 92 people, but only 12 were convicted of active participation in the uprising and 32 of aiding and abetting the uprising. The remaining 48 were found not guilty. The agreement to hand over weapons was not fulfilled, with the rebels returning only cannons to the government, not rifles or machine guns.³⁴ Later, Soviet historiography viewed the peace agreement through the lense of the rebels saving their forces to be prepared for new battles.³⁵ Indeed, in the same year, Bolshevik Ossetians from the Tskhinvali region took part in two more uprisings, in Sachkhere and the Dusheti Uezd.³⁶

The response of the government forces against them was light, as they did not fully disarm the population.

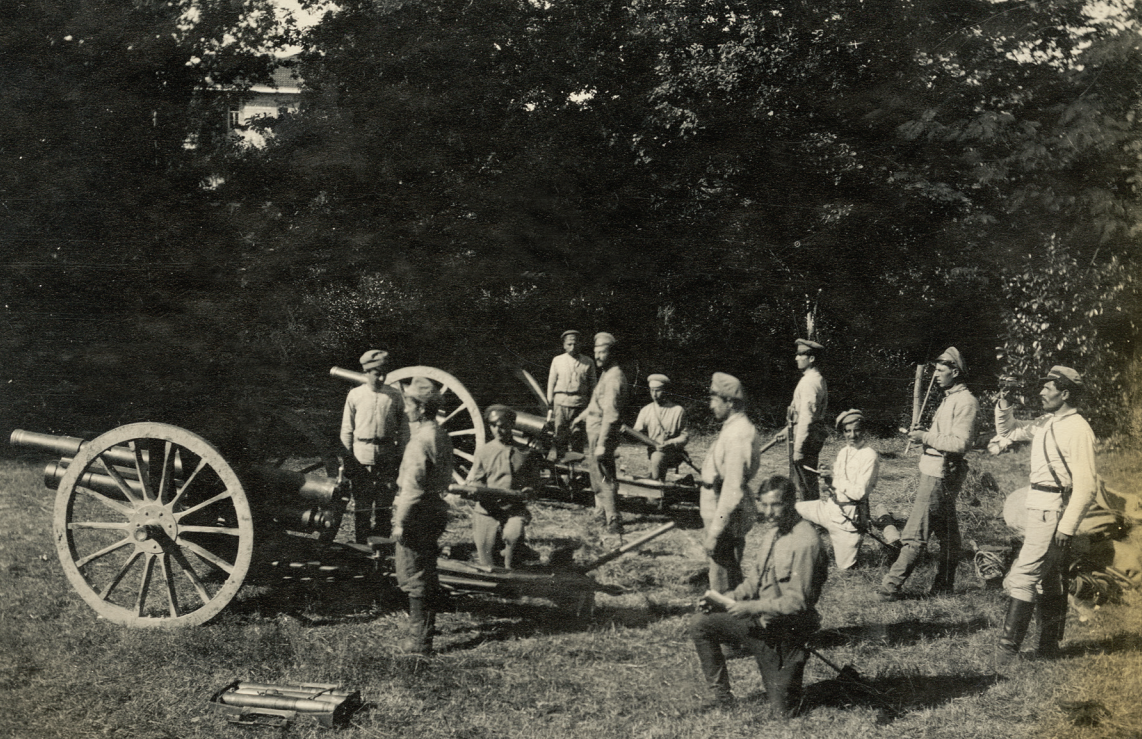
In April 1918, the Transcaucasian Federal Republic was established in place of the Transcaucasian Commissariat. However, it existed for only one month as a result of the influence of external factors. On May 26, 1918, Georgia left the Federation and declared independence. Two days later, Armenia and Azerbaijan also declared independence.

The ongoing anti-state uprising in the Tskhinvali region in March 1918, as well as periodic peasant rallies in the Lechkhumi and Dusheti Uezds, Sachkhere and Samegrelo, throughout 1918, were organized by the Bolshevik Party and aimed at seizing power. The Georgian and Ossetian Bolsheviks involved in the uprising, alongside non-partisan people who were inspired by their promises, represented a

34 Б. З. Плиев, *Борьба Трудящихся Южной Осетии за Советскую власть в 1917-1921гг.*, Цхинвали, 1977, с. 87-88; В. Д. Цховребов, *Из истории Юго-Осетинской организации Кп Грузии (1917-1925 гг)*, Цхинвали, 1981, с. 64; *Очерки Истории Юго-Осетии*, Том I, Цхинвали, 1969, с. 247.

35 Б.З. Плиев, *Борьба Трудящихся Южной Осетии за Советскую власть в 1917-1921гг.*, с. 88.

36 Central Archive of Contemporary History of Georgia, 284/ 1/ 150, Fol. 143-144.

Georgian Artillerists

minority of the population, albeit one which was armed. It could be said that these uprisings were of a socio-political nature, but the young Georgian state still dealt with them: on the one hand, defending the state, and on the other, dealing with the insurgents as tactfully and cautiously as possible.

In general, the Bolsheviks gained great influence in the mountainous part of Shida Kartli. The Caucasus Regional Committee of the Russian Communist Party sent Filipp Makharadze, Mikha Tskhakaia and other influential Bolsheviks to the Ossetian-populated part of Kartli. Together with local Bolsheviks, they prepared the ground for a decisive struggle against the Republic of Georgia and for the seizure of power.³⁷

In 1918-1919, the rule of the Republic of Georgia was slightly extended in Java, Roki and the mountainous part of Kartli, which was inhabited by Ossetians. The Bolsheviks disrupted local government (local self-government) and even constituent assembly elections in Java, while in other parts of the Gori Uezd, including in the Tskhinvali district and villages inhabited by Ossetians or mixed Georgian-Ossetian

---

37 B. Pliev, *Fighting Road of the Bolshevik Organization of South Ossetia*, Tbilisi, 1978, p. 11-13.

population, both elections were held democratically. In the Gori Uezd, the Social Democratic Party won 93% of the vote (turnout 50.56%) in the local government elections and 96% (turnout 81%) in the constituent assembly elections.³⁸

The Georgian state tried not to irritate the Ossetian population of the Shida Kartli highlands and to solve the problem democratically. However, at the same time, the Caucasus Regional Committee of the Communist Party was ideologically uprising, arming, and preparing the population for a struggle against the sovereign state.

The Act of Independence of Georgia stated that the Democratic Republic of Georgia would open a free arena for the development of all nations living on its territory. However, this did not mean that any nation or ethnic group had the right to alienate one part of Georgia's territory and annex it to another state. In 1918-1919, despite the anti-state activities of the Bolsheviks, the Georgian government and the Ossetian National Council reviewed projects and discussed what kind of self-government or autonomy could be granted to the Ossetians living in Georgia. Projects fluctuated between autonomous canton and certain Uezd but a new uprising in late October 1919 contributed to the negative resolution of the project.³⁹ Yet, no-one denied the cultural and national rights of the local ethnic minority. The right to be taught in schools in the language of national minorities and to establish cultural or community organizations was not questioned. If any national minority exceeded 20% of the population in local self-government, the minority could request to conduct business in state and public institutions in their native language, in addition to the state one. These rights were reflected in the Constitution.⁴⁰ There were several Ossetian lawmakers in the Georgian National Council and later in the Constituent Assembly.⁴¹ In Ossetian-populated areas, Ossetians were mostly appointed to administrative positions. For example, the Commissioner of "Mountainous Ossetia" was

---

38 Irakli Khvadagiani, *Self-Government Reform in the Republic of Georgia 1918*, Volume I, Tbilisi, 2017, p. 166-167 (in Georgian); <http://firstrepublic.ge/ka/theme/66> 17.10.2021

39 Levan Toidze, *How the South Ossetian Autonomous District was Created*, p. 31-32; Shota Vadachkoria, *Ossetian Separatism and the Georgian Reality (1917-1925)*, p. 112-146.

40 *The Constitution of Georgia*, adopted by the Constituent Assembly on February 21, 1921, Batumi, 1921, p. 36-37 (in Georgian).

41 Stephen Jones, *Formation of Democracy in Georgia 1918-1921, Remembering the Democratic Republic of Georgia One Hundred Years Later – A Model for Europe?*, Proceedings of the International Scientific Forum, Tbilisi, 2018, p. 41, 47 (in Georgian); Otar Janelidze, *Essays on the History of the Democratic Republic of Georgia*, Tbilisi, 2018, p. 181 (in Georgian).

The first underground district committee of South Ossetian Bolsheviks 1919
Standing: Gagloev Sergey, Abaev Alexander
Sitting: Pliiev Aron, Jatiev Alexander, Sanakoev Vladimir

Khariton Gasiyev, and the Head of the Tskhinvali district militia Sardion Kharebov.⁴² There were 48 Ossetian schools.⁴³

In December 1918, the Bolsheviks gained a majority in the new Ossetian National Council. They did not recognize the Georgian government, ignored the latter's laws, and disrupted the elections in the Java mountainous strip. In contrast, on February 26, 1919, at an assembly of Tbilisi-based Ossetian workers, which was attended by about 100 men, the following was declared: "Establish a strong connection with the village and declare a fierce battle with the Ossetian counter-revolutionary dark forces which are trying to drag the working people of Ossetia into the adventure of North Ossetia, a national and civil war."⁴⁴ A short while prior, Ossetian lawmaker Alexander Parniev, a member of the legislative body, wrote in the *Ertoba* newspaper: "Georgian peasants heard the chants of Ossetians. They heard that the Ossetians are hungry and yet did not start asking 'who are you, where did you fly from, what language are you singing in?' And they lived in brotherhood thereafter... I think those who dream of creating an independent state of Ossetians either do not understand the good and the bad in the world, or they want Georgian and Ossetian democracy in conflict, and to destroy what the people have achieved."⁴⁵

From December 1918, the Bolshevik National Council of Ossetia was no longer subordinate to the central government, so, in May 1919, the central government dissolved the council.⁴⁶ The Bolshevik members of the council fled to the mountains and tried to incite the Ossetians of the mountains and plains to revolt. They lied to the plain Ossetians that three Ossetian regiments supporting them were deployed in Java. The plain Ossetians did not succumb to provocation and stated their position as follows: "They mess things up and then hide in the mountains. We have to pay for all the misery and anger of the government, and for what? We have no quarrel with the Georgians, we live with them as brothers, and we will live like this. Those from Java can go with whomever they want."⁴⁷ A new Ossetian Congress elected a council which continued the cooperation with the central government, while the Bolsheviks continued to operate underground.

---

42 Central Historical Archive of Georgia, 1863/ 1/ 1376, Fol.5.

43 Central Historical Archive of Georgia, 1935/ 1/ 917, Fol. 1.

44 Newspaper *Ertoba*, March 1, 1919, N 48, p. 4.

45 Newspaper *Ertoba*, June 11, 1918, N119, p. 2-3.

46 Levan Toidze, *How the South Ossetian Autonomous District was Created*, p. 30-31.

47 Newspaper *Ertoba*, June 5, 1919, N122, p. 3.

In the spring of 1919, the Whites⁴⁸ gained advantage in the Russian Civil War. Anton Denikin's⁴⁹ troops occupied the North Caucasus and marched to Moscow. The Caucasus Regional Committee of the Russian Communist Party covertly moved from Vladikavkaz to Georgia and continued its underground activities in Tbilisi. In the autumn, on the second anniversary of the October Revolution, the Committee decided to stage a Bolshevik uprising in Georgia. The Georgian Special Services managed to arrest the leaders two days before the start of the planned riot.⁵⁰ The uprising was delayed; however, the Bolsheviks could not inform the regions in time, and small-scale riots took place in Guria, Lagodekhi and Samtredia. Anti-state demonstrations also started in the Ossetian rural community of Roki, which extended to some villages in Shida Kartli.

According to the plan, an Ossetian detachment was to occupy the city of Gori. In the first confrontation, they captured the government administration and the militia, but the government forces easily and quickly repelled them. After defeating the rebels in the plain, government forces occupied Java and Roki almost without a fight.⁵¹ The leaders of the riot moved to the North Caucasus to begin fighting against Georgia.⁵² The government forces started disarming the population and seized more than 5000 weapons of different sorts in the Gori Uezd.⁵³ As one of the leaders of the uprising, Bolshevik Tsitska Abayev, recalled that the government forces seized few weapons in the Java and Roki communities, as the Ossetians had managed to hide many of them. According to another leader of the Bolsheviks, Mate Sanakoev, they handed over only "useless" weapons to the government and "kept the good ones."⁵⁴

A military-field court tried 300 people in the process of suppressing the an-

---

48 The White movement was a loose confederation of anti-communist forces that fought the Bolsheviks, in the Russian Civil War.

49 Anton Denikin (1872-1947) – One of the military and political leaders of White movement in the Russian Civil War. In 1918 he became commander of the White forces in southern Russia.

50 G. Khachapuridze, The fight of the Georgian people for the establishment of Soviet rule, 1957, p. 238-241 (in Georgian).

51 Ibid, pp. 241-242; Central Historical Archive of Georgia, 1970/ 1/ 7, Fol 3-8; Pliev B., The Fighting Road of the Bolshevik Organization of South Ossetia, p. 18-19; В. Д. Цховребов, Из истории Юго-Осетинской организации Кп Грузии (1917-1925 гг), с. 96-99

52 Ibid, p. 99.

53 Central Historical Archive of Georgia, Fund 1970/ 1/ 7, Fol. 9.

54 Известия Юго-Осетинского научно-исследовательского института краеведения, Выпуск II, Сталинир, 1935, с. 68-69; 94.

ti-state uprising in the Gori Uezd. The court ruled to shoot nine people (including one of the leaders of the uprising, Znaur Aidarov- later, during the Soviet era, the Kornisi district was named after him), to send 28 people to labour camps, and sentenced 35 to administrative imprisonment.⁵⁵ According to the field headquarters, minor irregularities took place during the suppression of the uprising. In particular, one group of soldiers of the Kakheti Battalion of the Guards stole poultry and small livestock from the local population. A special commission was set up to investigate the case.⁵⁶

In January 1920, after the situation was resolved, the Guards left the Shida Kartli mountain range, leaving only the administration and a small number of soldiers in the valleys.

The 1919 offensive of the Whites was followed by a counterattack of the „Reds”⁵⁷ in the Russian Civil War. The Bolsheviks stopped Denikin’s crusade on Moscow, and completely occupied the North Caucasus in March 1920. On January 2, 1920, the Soviet Russian Commissioner for Foreign Affairs, Chicherin, sent a threatening radio telegram to Georgia, demanding its timely engagement in the fight against Denikin and the establishment of a military alliance. The Georgian Foreign Minister, Evgeni Gegechkori, said in response on January 12 that, although Georgia had had to defend its integrity from Denikin’s troops several times the previous year, Georgia could not intervene in the neighbouring country’s civil war and shed Georgian blood outside the republic. At the same time, Gegechkori expressed his desire for peaceful and good neighbourly relations.⁵⁸ In response, on January 13 and 20, 1920, the Caucasus Regional Committee of the Russian Communist Party issued two proclamations calling on Georgian, Azerbaijani, and Armenian workers, peasants and soldiers to revolt.⁵⁹

On February 2, Vladimir Lenin himself, in a report on the Russian Central Executive Committee and the Councils of People’s Commissars, noted: “The governments of Georgia and Azerbaijan were proposed to reach an agreement against Denikin. They refused for the reason that they do not interfere in the affairs of foreign states. Let’s see how the workers and peasants of Georgia and Azerbaijani see it.”⁶⁰ This

55 Central Historical Archive of Georgia, Fund 1970/ 1/ 7, Fol. 6.

56 Central Historical Archive of Georgia, Fund 1970/ 1/ 7, Fol. 8.

57 Red Army – Soviet Army created by the Communist Government after the Bolshevik Revolution of 1917.

58 Central Historical Archive of Georgia, 1864/ 2/ 242, Fol. 3-5.

59 Борьба за Победу Советской власти в Грузии, Документы и материалы, 1917-1921, Тбилиси, 1958, с. 530-533.

60 В. И. Ленин, Сочинения, Издание четвертое, Том 30, Москва, 1950, с. 301.

Autumn of 1919 – preparations for the Bolshevik rebellion, Kakheti Region, Signaghi Uezd, Anaga village

was already a threat which the Bolsheviks had long been working to execute.

On March 17, 1920, Lenin sent the following telegram to Smilga and Orjonikidze, members of the Revolutionary Military Council of the Caucasus Front: "We desperately need to capture Baku. Direct all events in this direction. At the same time, you need to show the utmost diplomacy in your statements and achieve the maximum possible preparedness of the local Soviet authorities. The same applies to Georgia, but I advise you to be even more careful. Agree with the Commander-in-Chief the issue of transfer of troops."⁶¹ Three days later, on March 20, the Red Army Command presented a report card to Lenin stating that six divisions from the Caucasus Front should be deployed against Poland. The remaining military units were not fully staffed, and in the event Georgia and Azerbaijani prepared for defense, the Red Army offensive might have failed at first. The Commander-in-Chief of the Red Army, Sergey Kamenev, attached great importance to the revolutionary movement in these republics, which he believed would facilitate the Red Army in its attack. On March 22, a directive was issued to seize Baku, which was further clarified on April 1. The directive also stated that relations with Georgia were still unclear and that at that stage, the Caucasus Front should limit itself to merely observing Georgia.⁶²

At the same time, on March 23, a meeting of the Caucasus Regional Committee of the Russian Communist Party in Vladikavkaz decided to establish a Revolutionary Committee of South Ossetia, form an armed detachment, and declare Soviet power. The Revolutionary Committee was allocated RUB 100,000 to accomplish the task.⁶³ As Ossetian Bolshevik Cherman Begizov recalled, by mid-March, almost all Bolshevik organizations in South Ossetia had moved to North Ossetia to prepare for the uprising and obtain weapons. Only the Party Organization of the Roki district remained to control the Roki Pass.⁶⁴ Another Ossetian Bolshevik, Vasily Sanakoev, recalled that in March 1920, when the Red Army approached Vladikavkaz, he crossed the Zekari Pass together with Ladi Sanakoev and up to 400 other comrades to get armed and return to fight the Mensheviks.⁶⁵ Razden Kozayev, a member of the South Ossetian Regional Committee of the Russian Communist Party, recalled the same story. He

---

61 Директивы главного командования Красной Армии (1917-1920), Сборник Документов, Москва, 1969, стр. 732.

62 Директивы главного командования Красной Армии (1917-1920), с. 733-735.

63 Борьба трудящихся Юго-Осетии за Советскую власть 1917-1921 гг., с. 74.

64 Воспоминания участников гражданской войны в Юго-Осетии 1917-1921 гг., Сталинир, 1957, с. 114.

65 Ibid, p. 175.

Georgy Chicherin, People's Commissar of Foreign Affairs of Soviet Russia

wrote that in March, 400 South Ossetians moved to the North Caucasus under the command of Ossetian Ladi Sanakoev, they were to get armed and return along with the Red Army to hit a crushing blow to Menshevik Georgia. He said that another 200-strong detachment, led by Arsen Dzutsoev, moved from south to north in March for the same purpose.⁶⁶ The memoirs of Efim Tskhovrebov, Simon Shavlokhov, Gega Jioev and others present the same information.⁶⁷

On April 3, the Caucasus Regional Committee of the Russian Communist Party spread a new proclamation in Georgia. The Bolsheviks informed the Georgian people that the Red Army had reached the Georgian border, that the "liberation of Georgia" would come in a matter of days, and called on them to revolt and oust the government.⁶⁸ At the same time, in diplomatic correspondence, the Russian Foreign Minister Chicherin assured his Georgian counterpart, Evgeni Gegechkori, that Soviet Russia was not planning war with Georgia, nor to invade its borders.⁶⁹ Despite Chicherin's claims, the Georgian government realized that the country was on the brink of occupation. Therefore, while asking the Western states to provide weapons assistance to protect the country's independence, they also sent Special Envoy Grigol Uratadze to negotiate with Russia. Sergo Orjonikidze stopped Uratadze on his way to Moscow in Rostov. On April 15, Lenin wrote to Orjonikidze that the government did not oppose the arrival of the Georgian representative in Moscow, however, agreed with Orjonikidze that it was not worth speeding up Uratadze's arrival, and entrusted him to determine the date of the departure. Orjonikidze was also in no hurry, so Uratadze took advantage of Orjonikidze's presence on the front and left for Moscow with the help of a military-political commander of the Red Army. Orjonikidze then wrote to Lenin not to rush to conclude a truce with Uratadze.⁷⁰

The events unfolded according to a scenario written in Moscow. The 11th Army was preparing to invade Azerbaijan, the Ossetian Bolsheviks in Vladikavkaz were preparing for war against Georgia and calling on the people of the country to revolt,

---

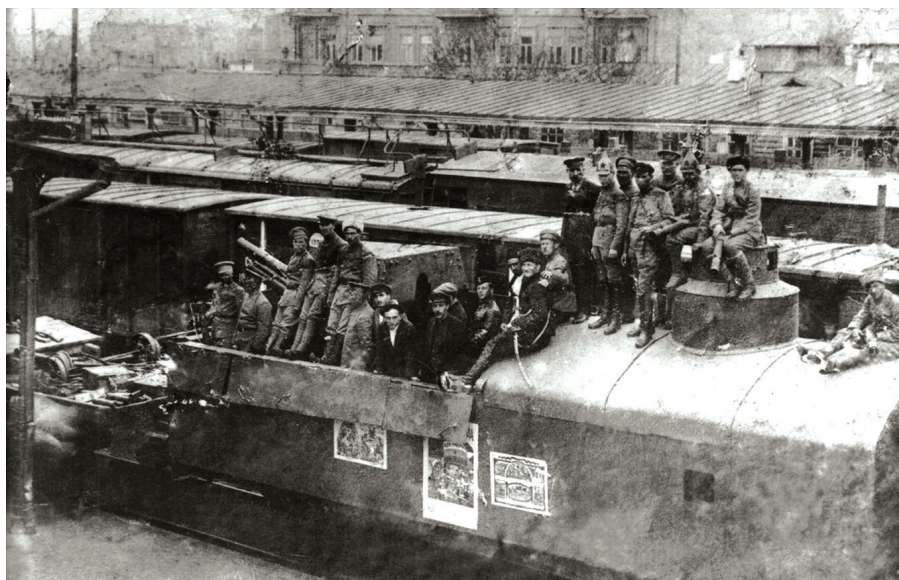
66 Ibid, p. 50.

67 Ibid, p. 206; 218; 203.

68 Борьба за Победу Советской власти в Грузии, Документы и материалы, 1917-1921, Тбилиси, 1958, стр. 553-554.

69 Central Historical Archive of Georgia, 1864/ 2/ 242, Fol. 11-12.

70 Otar Janelidze, from May 26 to February 25, Tbilisi, 1990, p 29-32 (in Georgian); Grigol Uratadze's interview on signing a contract on 7 May 1920, Georgian edition archive of Radio Liberty, Georgian Emigration Museum, Public Archive Emigration Museum Audio Archive of Radio Liberty Audio 001 F Stereo 06-05 2018 VO2. Taken from the site- <http://archive.ge/ka/audio/9> 9.10.2021

Armored train of the 11th Russian Red Army, Baky

while Moscow was closely monitoring the ongoing processes.

On April 27, the 11th Russian Army invaded Azerbaijan. At the same time, armed local Bolsheviks confronted the local government and, two hours before the 11th Army's arrival in the city, forced the parliament to hand over power to the Revolutionary Committee (Revkom). On April 28, at 4 am, the Red Army entered Baku. On the same day, Orjonikidze wrote to Lenin from Baku telling him not to rush into talks with Uratadze. The Georgian Diplomatic Mission was arrested in Azerbaijan.⁷¹ On April 29, the Prime Minister of Georgia, the Minister of War, and the Guards Headquarters received a secret message from Gori: "Now we received an urgent message, mountain artillery has been transferred to Roki, the locals are gradually joining."⁷² On April 29, Evgeni Gegechkori sent a note to Chicherin protesting both facts.⁷³ On the same day, the Bolsheviks of the Roki community captured the local commissioner and administration.⁷⁴

71 A. Б. Кадишев, *Интервенция и Гражданская война в Закавказье*, Москва, 1960, с. 256; Otar Janelidze, from May 26 to February 25, p. 3; Central Historical Archive of Georgia, 1864/2/ 240, Fol. 4.

72 Central Historical Archive of Georgia, 1970/ 3/ 17, Fol. 77.

73 Central Historical Archive of Georgia, 1864/ 2/ 240, Fol. 4.

74 *Борьба трудящихся Юго-Осетии за Советскую власть 1917-1921 гг.*, с. 75-77; В.Д.

On April 29, the partial mobilization of the Georgian Armed Forces began. After the capture of Baku, the 32nd division of the 11th Army entered Ganja. At the beginning of May, advanced units of the Red Army attacked the Georgian battalion located on the Georgian-Azerbaijani border, near the Red Bridge, and invaded the Georgian border in several versts.⁷⁵ On the night of May 2, a group of local Bolsheviks attacked a Junker military school in Tbilisi, but the Junkers repulsed the attack.⁷⁶ It was already a war against Georgia, in which the Red Army and the Bolsheviks operating inside the country, armed by the Reds, took part. On May 3, Lenin asked Orjonikidze to immediately inform him of the motives for postponing negotiations with Urata-dze. Orjonikidze, a member of the Caucasus Front Military Council, who was happy with the success of the first days, answered Lenin and Stalin with a radio telegram: "Everything is envisaged and being completed, events are developing in such a way that we hope to be in Tbilisi no later than the 15th." On May 4, even more confident, he informed Moscow that he would be in Tbilisi on May 12th.⁷⁷ Orjonikidze's hopes were dashed that same day. The British Foreign Minister, Lord George Kerzon, sent a note to Moscow urging them to end the hostilities in Crimea and the Caucasus. The Kremlin was forced to give its consent.⁷⁸ Lenin's decision was greatly influenced by the fact that the Soviet troops in Ukraine had suffered a severe defeat by the Polish Army, and troops of the People's Republic of Ukraine and the Reds had to move some divisions from the Caucasus to the Western front. At the same time, the Georgian Army stopped the advance of the Reds and repelled its opponent. On May 4, the Politburo of the Central Committee of the Russian Communist Party discussed the issue of Georgia and instructed Orjonikidze, on behalf of the Central Committee, to refrain from attacking Georgia.⁷⁹ Orjonikidze did not stop fighting and tried to persuade Moscow to resume the attack. On May 6, under a directive of the

---

Цховребов, Из истории Юго-Осетинской организации Кп Грузии (1917-1925 гг), с. 101.

75 Mikheil Bakhtadze, The First Attempt to Occupy Georgia in 1920 (Review of Military Operations), Proceedings of the Archival Studies, Source Studies – Trends and Challenges International Conference, Tbilisi, 2017. P. 367-368 (in Georgian).

76 Aleksandre Chkheidze, Military School, Magazine Mkhedari, N13, Paris, 1933. p. 13-20.

77 Grigol Zhvania, How the Occupation of the Democratic Republic of Georgia was Prepared (documents), Tbilisi, 1992. p. 37-38 (in Georgian).

78 Директивы Командования фронтов Красной Армии (1917-1922гг), Сборник Документов в 4 томах, Том III, Москва, 1974, с. 147; 742.

79 Grigol Zhvania, How the Occupation of the Democratic Republic of Georgia was Prepared (documents), Tbilisi, 1992. p. 38-39 (in Georgian).

Caucasus Regional Committee of the Russian Communist Party, the South Ossetian Revcom declared Soviet power and annexation to Soviet Russia, so far only in the Roki Village.⁸⁰ This was a violation of the sovereignty of the Republic of Georgia at a time when the state was involved in a defensive war. Nevertheless, the Georgian government tried to resolve the issue peacefully. According to Alexander (Toto) Gagloev, one of the leaders of the Ossetian Bolsheviks, Toto Tskhurbaev and others sent by the government to the peace talks were refused the chance to negotiate and were told that they were waging a revolutionary struggle not against the Georgian nation but against the Georgian and Ossetian counter-revolution. Alexander Gagloev stated he believed that the government was trying to gain time through these negotiations.⁸¹

On May 6-7, Stalin, on the instructions of the Central Committee, twice spoke to Orjonikidze and explained that the Committee demanded a stop to the attack on Georgia, as dictated by the international situation. At the same time, he advised Orjonikidze not to hurry to start an uprising in Georgia and to save forces for the near future. Orjonikidze confessed that he was obeying Lenin's "break" in order to deal with the Poles and then with Georgia.⁸² Nevertheless, clashes on the Georgian-Azerbaijani border between the Georgian and Soviet armies continued until May 18. On May 7, Russia and Georgia signed a peace agreement in Moscow, according to which Russia recognized Georgia's independence, its territorial integrity (including the entire Gori Uezd), and refused to interfere in its internal affairs.⁸³

At the time, when the Ossetian Bolsheviks declared their intention to unite Russia and a Soviet republic in the Roki community, only one small battalion of the Guards was stationed in Tskhinvali, Java, and the surrounding area.

On May 15, a small clash took place between the Ossetian Bolsheviks and the Guards' spies near the village of Koshka. The Ossetian Bolsheviks called this incident an attack on Soviet Russia.⁸⁴ A note from the Russian Foreign Minister followed shortly. On May 17, Chicherin wrote to the Georgian government that the presence of Georgian troops in South Ossetia, where Soviet rule had been declared, was a

---

80 Известия Юго-Осетинского научно-исследовательского института краеведения, Выпуск II, с. 124.

81 Воспоминания участников гражданской войны в Юго-Осетии 1917-1921 гг., с. 105.

82 Grigol Zhvania, How the Occupation of the Democratic Republic of Georgia was Prepared (documents), Tbilisi, 1992. p.39-44.

83 Central Historical Archive of Georgia, 1864/ 2/ 244, Fol.1-4.

84 Борьба трудящихся Юго-Осетии за Советскую власть 1917-1921 гг., с. 78-79.

matter of concern. Chicherin demanded the withdrawal of the Georgian troops from South Ossetia, since, in his view, it was "Georgian interference in the internal affairs of Soviet Ossetia." In a reply sent on May 20, Evgeni Gegechkori stated that there was no "South Ossetia" in Georgia, there were only Ossetian villages in the Gori Uezd, and this area was located south of the Georgian-Russian border. Gegechkori called on Chicherin to timely withdraw the Soviet detachment from Roki.⁸⁵

On May 20, the Chairman of the South Ossetian Regional Committee, Vladimir Sanakoev, sent a directive from Vladikavkaz to the Secretary of the same Committee, Alexander Jatiev, in Roki. Sanakoev briefed his comrade-in-arms on the May 7 Russian-Georgian agreement and the commitment of the parties to non-interference in each other's internal affairs. However, he assured the addressee that the liquidation of the uprising was not planned under any circumstances, and that the issue of its expansion should be taken with caution. At the same time, Sanakoev advised Jatiev to negotiate with the government or army commanders through Khariton Gasiev, who was to promise not to attack only if the Georgian Army was not close to Ossetia. Sanakoev clarified, of course, that this condition was temporary (*разумеется, до поры, до времени*). The directive also stated that the first regiment of the South Ossetian brigade in Vladikavkaz was fully armed and staffed, while eight companies of the second regiment were ready and its full formation was short of just one company. The brigade wanted to timely march to Georgia, but given the situation, the death of the Mensheviks was delayed.⁸⁶ According to Mate Sanakoev, the Commander of the 1st Regiment stationed in Vladikavkaz and later the Commander of troops which invaded the Tskhinvali region, there were 965 fighters in the 1st regiment by May 15, 90% of which were former front and experienced warriors. He said that the regiment was no different from regular units of the Red Army.⁸⁷

On May 25, in the vicinity of Java, near the village of Elbach, another clash took place between a rebel reconnaissance detachment heading from Roki to Java and a Guards detachment. According to the rebels, the Guards retreated.⁸⁸

On May 28, the second conference of the South Ossetian branch of the Russian Communist Party convened in Vladikavkaz, sending a memorandum to the Central Committee of the Russian Communist Party, the Russian government and the Caucasus Front. The memorandum was full of insults, slanders, distorted facts, as well

---

85 Levan Toidze, *How the Autonomous District of South Ossetia Was Created*, p. 34-36.

86 *Борьба трудящихся Юго-Осетии за Советскую власть 1917-1921 гг.*, с. 82-84

87 *Воспоминания участников гражданской войны в Юго-Осетии 1917-1921 гг.*, с. 47.

88 *Борьба трудящихся Юго-Осетии за Советскую власть 1917-1921 гг.*, с. 85-86.

Evgeni Gegechkori, Foreign Minister of Georgia

as exaggerated news and lies about the Georgian government. They declared the so-called South Ossetia as an integral part of Russia; they wrote that South Ossetia should be a direct part of Russia, and the rest of Georgia should join Russia in the form of the Tbilisi and Kutaisi provinces. The Ossetian Bolsheviks asked the Red Army for help.⁸⁹

On May 31, an Ossetian military unit led by Mate Sanakoev headed from Vladikavkaz to Georgia. It is unknown whether a sanction on the launch of an attack was issued by the Russian Central Government or not, since such a document has not been found in the Georgian archives or published papers, and we have no access to the Russian archives. However, what we know for sure is that the Russians had been training and arming the Ossetian brigade for two months prior, and the deployment of such large groups to Georgia would not have been possible without their verbal permission and support. It is quite possible that there was no directive written or issued on behalf of the central government to this military unit on the launch of an invasion, which was the usual tactic employed by the Soviet Russian authorities. For example, before the possible invasion of Georgia on December 3, 1920, Stalin wrote to Orjonikidze that troops should be deployed on the order of the army or the front, but not on behalf of the government.⁹⁰ Russia was going on an adventure, though if the military group succeeded and started fighting against the government in other parts of Georgia, the Kremlin would benefit from it; Otherwise, Russia would have washed its hands and denied any connection with the ongoing developments. And so it happened.

An Ossetian group from Vladikavkaz split into three parts in the village of Nari on June 4. The two main groups crossed the Roki and Zekari passes and arrived in the Gori Uezd. The third group moved in the direction of the Racha Uezd⁹¹ and occupied the villages of Kemulta, Tsona, Tedeleti, Chasavali and Tsedisi. Colonel Intskirveli launched a counterattack with one battalion from Oni, expelled the enemy from the village of Tsedisi and drove to the village of Chasavali.⁹² Meanwhile, two Ossetian detachments which crossed the Roki and Zekari passes attacked the Guards battalion stationed in Java and its surrounding village of Mskhlebi from different directions and seized Java. According to the Commander of the Ossetian

---

89 Ibid, p. 87-98.

90 Otar Janelidze, from May 26 to February 25, Tbilisi, 1990, p. 31 (in Georgian).

91 Воспоминания участников гражданской войны в Юго-Осетии 1917-1921 гг., с. 75-76; 97; 185

92 Central Historical Archive of Georgia, 1970/ 3/ 18, Fol. 12.

military group, Mate Sanakoev, a total of 73 Georgian soldiers were killed during the clashes in and around Java. This number did not count those guards who drowned in the Liakhvi river.⁹³ According to Ossetian sources, they captured from 400 to 550 soldiers. According to Georgian data, Ossetian troops captured 354 military and militiamen.⁹⁴ On June 8, after a skirmish, the Ossetians captured Tskhinvali too. Vladimir Abayev, the Head of the South Ossetian Revolutionary Committee, claimed they had 2,000 armed Red Guerrillas in Tskhinvali on June 8.⁹⁵ After the capture of Tskhinvali, Mate Sanakoev drew up a new plan which included: The capture of the city of Gori, capturing the railway from Gori to the Surami tunnel, demolishing bridges over the Mtkvari, announcing a mobilization, attacking the Georgian units located in the Dariali gorge from the rear, and connecting with Vladikavkaz from Dariali and then attacking the Oni district. Alexander Jatiev impeded Sanakoev's plans.⁹⁶

On June 8, Soviet rule was declared in Tskhinvali. The center of Ossetia was to be Tskhinvali, and the territory included the section from Oni to Dusheti. The rebels expressed their desire to join Soviet Russia and appealed to the 10th Red Army stationed in the North Caucasus to mediate with the center and deploy the Red Army in South Ossetia, an integral part of Russia.⁹⁷ On the same day, the General Staff of Georgia reported that Ossetian gangs were robbing the Georgian population in villages near Tskhinvali.⁹⁸

The state had long endured the ongoing unrest in the region. The government forgave the Ossetian Bolsheviks a lot, including the 1918-1919 anti-state uprisings and the assassination of administration leaders, the disruption of the local self-government and constituent assembly elections in the mountainous range of the Gori Uezd, and the non-payment of taxes. But the events of May-June 1920 went beyond all bounds – the stab in the back during the war and opening a new front, killing the Guards, destroying an integral part of the country and declaring it as a part of Soviet Russia – all these representing the desire of only a small part of the Ossetian population in the Gori Uezd, a desire which had no historical, legal or moral basis and was based solely on violence. The government decided to put an end to it.

---

93 Воспоминания участников гражданской войны в Юго-Осетии 1917-1921 гг., с. 76-79.

94 Ibid, p. 80, 105; Newspaper Ertoba, July 15, 1920, N 157, p. 3.

95 Воспоминания участников гражданской войны в Юго-Осетии 1917-1921 гг., с. 63.

96 Ibid, p. 83.

97 Борьба трудящихся Юго-Осетии за Советскую власть 1917-1921 гг., с. 99-100; 102-103.

98 Newspaper Ertoba, June 11, 1920, N129, p. 2.

Ossetian Bolshevik military detachment

On June 8, units of the Guards were dispatched from the border of Azerbaijani to Gori. On June 10, the 8th battalion of the Guards (3230 soldiers), a cavalry regiment, and two batteries of artillery gathered there.⁹⁹ The operation was led by the Commander-in-Chief of the Georgian Armed Forces, General Giorgi Kvinitadze. The army was divided into four convoys. The task of the two central convoys was to liberate Tskhinvali, and the task of the right and left convoys was to bypass the Tskhinvali flanks, liberate the local villages and expel the adversary.¹⁰⁰ Government troops easily liberated Tskhinvali with a single attack at 9 am on June 12. The flank convoys also succeeded. On June 14, the Georgian army took Java, Khvtse and Geri; on June 20, the village of Roki; and in the following days the passes into the North Caucasus were occupied. From June 12 until the end of the operation, the Georgian Army did not meet much resistance and liberated the region with small skirmishes. Its loss was several dead and up to 20 wounded soldiers.¹⁰¹

During the first three days, government troops quite frequently exceeded their authority, looting and burning the houses of the rebels, as can be seen from Valiko Jugheli's diary. On June 15, a meeting of military headquarters and military unit commanders decided to tighten discipline. Valiko Jugheli, who worried about the burning of houses in the previous days, but justified the fact, wrote in his diary on June 15: "The issue of looting and burning of houses was raised. We made a joint decision to stop burning houses and looting and to establish strict order. It was a relief to me."¹⁰²

On June 18, the rebels again appealed to Lenin and Chicherin for effective assistance and reminded them that on June 8, Soviet rule had been announced by the March 23 order of the Caucasus Regional Committee of the Russian Communist Party. The certified order had been received from a special courier on May 6.¹⁰³

Soviet Russia held off from continuing its initiated adventure, which was clearly on the way to defeat. On June 7, the Politburo of the Russian Communist Party approved instructions for action in the Caucasus. The instruction said not to support

---

99 Валико Джугели, Тяжёлый Крестьянин (Записки Народногвардейца). Тифлиץ, 1920, с. 228; Central Historical Archive of Georgia, 1970/ 3/ 17, Fol. 37-41.

100 Генерал Г. И. Квинитадзе, Мои воспоминания в годы независимости Грузии 1917-1921, Париж, 1985, с.198-199.

101 Валико Джугели, Тяжёлый Крестьянин (Записки Народногвардейца), с. 229-235; Manuchar Guntsadze, the 1920s Revolt of Ossetians in Shida Kartli according to Georgian press materials, Georgian Source Studies XV-XVI, Tb., 2013/2014, p. 53 (in Georgian).

102 Валико Джугели, Тяжёлый Крестьянин (Записки Народногвардейца), с. 229-235.

103 Борьба трудящихся Юго-Осетии за Советскую власть 1917-1921 гг., с. 113-114.

Giorgi Kvinitadze, the Commander-in-Chief of the Georgian Armed Forces, led the operation against Ossetian Bolsheviks invaded Gori County in 1920

uprisings and explained to insurgents that all this was the result of world conjuncture and the situation in Russia. And the ongoing uprisings, for example in South Ossetia, should be stopped on the basis of an amnesty.¹⁰⁴ On July 14, the Soviet Russian Ambassador to Georgia, Sergey Kirov, denied the Russian Communist Party's connection to the uprising, adding that the Central Committee of the Communist Party did not recognize the South Ossetian District Committee of the Communist Party.¹⁰⁵ In fact, on the fourth day of the Second Congress of the Comintern (July 26), during a private conversation, Lenin told Razden Kozaev, a member of this Committee who was dispatched to Moscow to attend the Congress: "Dear Comrade highlander! You will not even be able to reach your native mountains, as the Mensheviks will already be far beyond the Black Sea. Do not worry, go back and greet the South Ossetian militant organization."¹⁰⁶

On June 18, during the hostilities, the Defense Council of the Republic of Georgia decided to abolish the village of Roki. In addition, the decision stated that the rebellious Ossetians who had fled should not be returned; supporters of the rebels were to be deported from Java and its environs and settled with Georgians; state-loyal Ossetians were to remain in their villages, and if they suffered from military actions, they would be reimbursed from the republic's budget;¹⁰⁷ and suspicious persons were to be relocated to other regions of Georgia. This last point was not fulfilled. As can be seen from this resolution, one part of the Ossetians living in Georgia was deported not as an ethnicity, but according to their loyalty to the state. Deported were those who had been involved in armed fighting against the government for two years, killed soldiers, disrupted elections, claimed to be part of a neighbouring state, and that this neighbouring state was arming and training them against Georgia. These people represented a minority of Georgia's ethnic Ossetian population.

Just over 20,000 ethnically Ossetian Bolsheviks and their supporters were deported or fled on their own to the North Caucasus. "Up to 20,000 or more" is the number of refugees indicated in the letters of leaders of the uprising sent to each other or to Lenin in July-September 1920.¹⁰⁸ This number is repeated in the Jan-

---

104 Grigol Zhvania G., *How the Occupation of the Democratic Republic of Georgia was Prepared (documents)*, p. 44-47.

105 Levan Toidze, *How the Autonomous District of South Ossetia Was Created*, p. 46.

106 *Воспоминания участников гражданской войны в Юго-Осетии 1917-1921 гг.*, с. 52.

107 Central Historical Archive of Georgia, 1863/ 1/ 320, Fol. 241.

108 *Борьба трудящихся Юго-Осетии за Советскую власть 1917-1921 гг.*, с. 140-141;

uary 24, 1921 decision of the District Committee of the South Ossetian Communist Party, according to which a congress of insurgent migrants from South Ossetia was to convene in Vladikavkaz, representing 20,000 Ossetian refugees in the North Caucasus.¹⁰⁹

While the separatist leaders wrote to each other and to Lenin about 20,000 refugees, the newspaper *Sovetsky Kavkaz* wrote in September 1920 that 50,000 refugees had crossed the Caucasus ridge.¹¹⁰ After the occupation of Georgia in 1921, the Ossetian Revcom also increased the number of refugees to 25,000-30,000.¹¹¹ In 1935, in the foreword to the *Izvestia* Institute of Local Lore, the number of asylum seekers increased to 40,000,¹¹² and in the 1980s, in a letter to the Secretary General of the USSR Central Committee,

Valiko Jugheli –
Commander of the People's guard of Georgia

Yuri Andropov, their number rose to 75,000.¹¹³ The frequent changes of data and manipulation of numbers in different years clearly indicates that the issue has always been the subject of speculation.

After the summer of 1920, about 75,000 Ossetian citizens were living peacefully in Georgia. No-one touched them, and they declared themselves loyal to the state, condemning the behaviour of the Bolsheviks. On July 6, Ossetians from the

---

144; 180.

109 Ibid, p. 209.

110 Ibid, p. 184-187.

111 Archive Division of the Ministry of Internal Affairs, Second Department (Archive of the former Central Committee of the Communist Party of the Georgian SSR), 14/ 1/ 48. Fol.12

112 Известия Юго-Осетинского научно-исследовательского института краеведения, Вып. II, с. 4.

113 Levan Toidze, How the Autonomous District of South Ossetia Was Created, p. 100-102.

Gori Uezd, the Khashuri district and the Tsemi community wrote to the Head of the Government condemning and naming the Ossetian uprising of the highland Ossetians "ruinous." In the letter, they said the rebels had sent agitators calling for an uprising, but they were without success. The authors of the letter also said that rebel gangs had harmed the peaceful Ossetian population.¹¹⁴ The fact that the Ossetian gangs were also active in the Khashuri district is confirmed by a meeting transcript of representatives of the Gori Guards headquarters on July 3, 1920.¹¹⁵

On June 20, a total of 13 insurgents were shot dead in Tskhinvali during hostilities.¹¹⁶ This death toll, like the deportations, soon became the subject of speculation. Bolshevik leaders wrote that government troops did not spare the refugees, including the elderly and women. Yet, the July 6 meeting transcript of the board of the Gori local self-government paints a completely different picture: Klimiashvili, the chairman of the local self-government said, "The Ossetians heading to the north faced difficulties. They, weak and hungry, can no longer continue on their way. They are being fed by the field headquarters."¹¹⁷ Individual cases of violence and murder were happening, though. Not all could control the desire for revenge, and human tragedies ensued, but if it was organized and mass-produced, then who were those people who the army field headquarters fed on the way to exile? If the Republic wanted the organized assassination of the rebel Ossetians, the Defense Council would have issued a completely different order, instead of ordering their deportation.

The Bolshevik leaders also wrote that deportees from Georgia were met with hostility by the local population in North Ossetia. Mate Sanakoev recalls: "Disturbing information was received from North Ossetia: there, counter-revolutionary bandit elements robbed old men and women, killed, kidnapped girls, and stole cattle from the retreating rebels."¹¹⁸ In 1920-1921, Ossetian Bolshevik leaders wrote that cholera had spread among the deportees to North Ossetia and had taken the lives of several thousand refugees.¹¹⁹

---

114 Newspaper Ertoba, July 6, 1920, N150, p. 3.

115 Central Historical Archive of Georgia, 1863/ 1/ 853, Fol. 283.

116 З. Н. Ванеев, И. В. Догузov. Из Истории борьбы трудящихся Юго-Осетии за Советскую власть, с. 36.

117 Central Historical Archive of Georgia, 1921/ 1/ 19, Fol. 46.

118 Воспоминания участников гражданской войны в Юго-Осетии 1917-1921 гг., с. 87.

119 Archive Division of the Ministry of Internal Affairs, Second Department (Archive of the former Central Committee of the Communist Party of the Georgian SSR), 14/ 1/ 48. Fol.12; Борьба трудящихся Юго-Осетии за Советскую власть 1917-1921 гг., стр. 262.

The Cavalry Regiment of the People's Guard of Georgia

The specific number of dead (4,812) first appeared in the Russian-language newspaper *Zaria Vostoka* N575 in 1924. The propaganda newspaper told readers that the atrocities and plunder had been committed by the British occupiers and traitor Menshevik government, and reported that the Menshevik government had killed 4,812 people in South Ossetia with the participation of the British.¹²⁰ The Social Security Commissariat under the Central Committee of the Communist Party of South Ossetia repeated the data of *Zaria Vostoka* in a report to the Central Committee of the Communist Party of the USSR, dated September 24, 1925.¹²¹ The same was then published in the Ossetian-language newspaper *Khurzarini* N21, with more specified wording, in 1928. According to the newspaper, a total of 669 people were killed during the fighting and 4,143 more in exile.¹²² A new wording appeared in the 1929 information report on national minorities in the autonomous district by the Central Committee of the Communist Party of South Ossetia. According to the report, a

120 Газ. „Заря Востока“, 14 мая 1924г., N.575, стр. 3.

121 Борьба трудящихся Юго-Осетии за Советскую власть 1917-1921 гг., стр. 26.

122 Archive Division of the Ministry of Internal Affairs, Second Department (Archive of the former Central Committee of the Communist Party of the Georgian SSR), 93/ 2 / 1128, Fol. 52.

total of 4,812 people died as a result of the Menshevik operation, the ongoing civil war in Russia, and epidemics.¹²³ There is one interesting detail in this report – the South Ossetian victims of the Russian Civil War. Soviet Russia failed to create normal living conditions for the Ossetians who, provoked by Russia, revolted and were then abandoned after moving to the north. Russia used them again, this time in its civil war – involving more than a thousand Ossetian refugees in the fight against the White Movement.¹²⁴ It is known that in September 1920, a battle with the insurgent population of the Cossack Stanitsa Borgustan took the lives of 330-545 (according to various data) fighters of the South Ossetian Brigade.¹²⁵ A report of 5,279 dead appeared in the Russian-language monograph *Fight for the Proletarian Revolution in Georgia* by historian Giorgi Khachapuridze which was published in 1936. Here, the author cites materials of a special commission, although the information he verifies has no specific archival reference. Khachapuridze simply wrote that the materials “are preserved in the Museum of the Georgian Revolution.”¹²⁶ If the information were real and such a document existed, Khachapuridze, for the credibility of the note, would have pointed to the archival code and not to the archive of the entire museum in his work. Or, at least, this information would have been seen and used by other historians in the Soviet or post-Soviet periods. Works preserved at the former Museum of Revolution were transferred to the National Archives of Georgia and the History Archive of the Central Committee of the Party (now in the archives of the Ministry of Internal Affairs) during the Soviet period. No such information is available in these funds. How many South Ossetians died during the military operation in the Gori Uezd, during the deportation to the north, during the cholera, or in the Russian Civil War, remains unknown and is still subject to speculation.

In November 1920, Soviet Russia began preparing for the occupation of Georgia after a truce with Poland and the defeat of Wrangel.¹²⁷ As part of this policy, the South Ossetian District Committee of the Communist Party sent five people from Vladikavkaz to Georgia on December 20 to prepare the ground for the upcoming

---

123 Central Archive of Contemporary History of Georgia, 284/ 1/ 1505, Fol 48.

124 Очерки Истории Юго-Осетии, Том I, стр. 266.

125 Central Archive of Contemporary History of Georgia, /284/ 1/ 184, Fol. 134; <https://terskiykazak.livejournal.com/908587.html> . 14.10.2021

126 Георгий Хачапуридзе, Борьба за пролетарскую революцию в Грузии, Очерки, 1917-1921, Тбилиси, 1936, стр. 295.

127 Pyotr Wrangel (1878-1928) – general who led the „White” Forces in the final phase of the Russian Civil War.

decisive battle against Georgia in the Kareli, Gujareti and Ksani regions.¹²⁸ When Soviet Russia's plan to blow Georgia from the inside and join it to the Soviet Union was thwarted, units of the 11th, 10th and 9th armies moved toward Georgia in February 1921. In addition to the 10th army of Terg-Dagestanis, who crossed the Caucasus Pass and the Dariali Gorge, a 1,200-strong South Ossetian brigade¹²⁹ also attacked Georgia from the north. In 1921, the Ossetian Bolsheviks returned and repeatedly abused the Georgian population of the Tskhinvali region. A typical letter sent by locals to the People's Commissariat of Internal Affairs in the spring of the same year paints a grim picture: "It's already three months that we are fleeing our homes after the Ossetians entered... they burned down 78-80 of our houses in Tskhinvali and all the surviving goods and furniture and harvest were taken to the Java district ... When we ask why, they beat and threaten us. They killed 32 people, some of them were burned and some beaten to death. Women, old and young, were raped... Give us weapons to protect ourselves and return to our homes."¹³⁰

On April 22, 1922, the Autonomous District of South Ossetia was established within the Georgian SSR.

As a result of the research, we can say that talking about genocide is irrelevant. Nevertheless, it is true that the Ossetian and Georgian population of Shida Kartli was dramatically affected by the 1917-1921 processes in the region. Who is responsible for these events? I think the Bolsheviks, from the Kremlin to the local leaders. It was they who armed, financed, trained and provoked the people of the region against their own state. Local Bolsheviks killed soldiers and civilians, occupied the territory of the sovereign state with weapons, and declared it part of Russia. When the uprising was repeated for the third time, the state's response was forced, harsh and painful. This moment in history as a whole is a bitter experience that should have served as a lesson, but in vain. It is even more unfortunate that the distortion and speculation of this already difficult history still serves a negative purpose: to provoke confrontation between Georgians and Ossetians.

---

128 Борьба трудящихся Юго-Осетии за Советскую власть 1917-1921 гг., стр. 199.

129 Central Archive of Contemporary History of Georgia, 284/ 1/ 150,/ Fol 134.

130 Central Archive of Contemporary History of Georgia, 285/ 7/ 19, Fol. 4.

Ossetian Bolsheviks, 1921

დამოწმებული წყაროები და ლიტერატურა:

საარქივო დოკუმენტები:

1. საქართველოს ცენტრალური საისტორიო არქივი (შემდეგში სცსა), ფონდი 1863, აღწერა 1, საქმე 320.
2. სცსა, ფონდი 1863, აღწერა 1, საქმე 853.
3. სცსა, ფონდი 1863, აღწერა 1, საქმე 1376.
4. სცსა, ფონდი 1864, აღწერა 2, საქმე 240.
5. სცსა, ფონდი 1864, აღწერა 2, საქმე 242.
6. სცსა, ფონდი 1864, აღწერა 2, საქმე 244.
7. სცსა. ფონდი 1921. აღწერა 1. საქმე 19.
8. სცსა. ფონდი 1935. აღწერა 1. საქმე 917.
9. სცსა. ფონდი 1970. აღწერა 1. საქმე 7.
10. სცსა. ფონდი 1970. აღწერა 3. საქმე 17.
11. სცსა. ფონდი.1970. აღწერა 3. საქმე 18.
12. საქართველოს უხლესი ისტორიის ცენტრალური არქივი (შემდეგში სუიცა), ფონდი 284, აღწერა 1, საქმე 150.
13. სუიცა, ფონდი 284, აღწერა 1, საქმე 184.
14. სუიცა, ფონდი 284, აღწერა 1, საქმე 1505.
15. სუიცა, ფონდი 285, აღწერა 7, საქმე 19.
16. შინგან საქმეთა სამინისტროს საარქივო სამმართველო, მეორე განყოფილება (ყოფილი საქართველოს სსრ კომუნისტური პარტიის ცენტრალური კომიტეტის არქივი), ფონდი.14, აღწერა 1, საქმე.48.
17. შინგან საქმეთა სამინისტროს საარქივო სამმართველო, მეორე განყოფილება (ყოფილი საქართველოს სსრ კომუნისტური პარტიის ცენტრალური კომიტეტის არქივი), ფონდი 93, აღწერა 2, საქმე.1128.

დოკუმენტების კაბულები, საპუბლიკო ლიტერატურა, გეგუაკები:

18. ბახტაძე მ., საქართველოს ოკუპაციის პირველი მცდელობა 1920 წელს (სამხედრო მოქმედებების მიმოხილვა), საერთაშორისო კონფერენციის „არქივთმცოდნეობა, წყაროთმცოდნეობა – ტენდენციები და გამოწვევები“ მასალები, თბ.2017.
19. გუნცაძე მ., 1920 წლის ოსთა აჯანყება შიდა ქართლში ქართული პრესის

- მასალების მიხედვით, ქართული წყაროთმცოდნეობა XV-XVI, თბ.2013/2014.
20. ვადაჭკორია შ., ოსური მითი და ქართული სინამდვილე (პასუხად ოს ისტორიკოსებს), თბ.2012.
  21. ვადაჭკორია შ., ოსური სეპარატიზმი და ქართული სინამდვილე (1917-1925წწ), თბ. 2017.
  22. თაბუაშვილი ა., ქალაქ ცხინვალისა და მისი მიმდებარე სოფლების აღწერის დავთრები (XVIII საუკუნის II ნახევარი), თბ. 2013.
  23. თოიძე ლ., როგორ შეიქმნა სამხრეთ ოსეთის ავტონომიური ოლქი, თბ.1990.
  24. თოფჩიშვილი რ., ოსები ისტორიულ და თანამედროვე საქართველოში, თბ. 2019.
  25. პლიევი ბ., სამხრეთ ოსეთის ბოლშევიკური ორგანიზაციის საბრძოლო გზა, თბ.1978.
  26. უვანია გ., როგორ მზადდებოდა საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის ოკუპაცია (დოკუმენტები), თბ.1992
  27. საქართველოს კონსტიტუცია, მიღებულია დამფუძნებელი კრების მიერ 1921 წლის 21 თებერვალს, ბათუმი. 1921.
  28. ფერაძე გ, საქართველოს მოსახლეობა 1917 წლის აღწერის მიხედვით, საქართველოს სსრ ცენტრალური სტატისტიკური სამმართველო, სტატისტიკური მოამბე N1, თბ.1921
  29. ჩხეიძე ა., სამხედრო სკოლა, უურნალი მხედარი N13, პარიზი. 1933.
  30. ხაჭაპურიძე გ., ქართველი ხალხის ბრძოლა საბჭოთა ხელისუფლების დამყარებისათვის, თბ.1957.
  31. ხვადაგიანი ი., თვითმართველობის რეფორმა საქართველოს რესპუბლიკაში 1918, ტომი I, თბ. 2017.
  32. ჯანელიძე ო., საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის ისტორიის ნარკვევები, თბ.2018.
  33. ჯანელიძე ო., 26 მაისიდან 25 თებერვლისკენ, თბ.1990.
  34. ჯაოშვილი ვ., საქართველოს მოსახლეობა XVIII-XX საუკუნეებში, თბ.1984.
  35. ჯონსი ს., დემოკრატიის ფორმირება საქართველოში 1918-1921, საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის გახსენება ასი წლის შემდეგ – მოდელი ევროპისათვის?, საერთაშორისო სამეცნიერო ფორუმის მასალები. თბ. 2018.
  36. Акты собранные Кавказской Археографической комиссией Т.4, Тифлиς 1870.
  37. Атлас Российской империи, Санкт-Петербург 1792.

38. Борьба трудящихся Юго-Осетии за Советскую власть 1917-1921 гг. Документы и Материалы, Сталинир 1960.
39. Борьба за Победу Советской власти в Грузии, Документы и материалы 1917-1921, Тбилиси 1958.
40. Воспоминания участников гражданской войны В Юго-Осетии 1917-1921 гг. Сталинир 1957.
41. Ванеев З.Н., Догузов И.В., Из Истории борьбы трудящихся Юго-Осетии за Советскую власть, Сталинир 1957.
42. Гвасалиа Д., Шида Картли и Осетинская проблема, сборник Осетины в Грузии, Тбилиси 2015.
43. Джугели В., Тяжёлый Крестьянин (Записки Народногвардейца), Тифлиси 1920.
44. Директивы главного командования Красной Армии (1917-1920), Сборник Документов, Москва 1969.
45. Директивы Командования фронтов Красной Армии (1917-1922гг), Сборник Документов в 4 томах, Том III, Москва 1974.
46. Дружинина Е. И., Кючук-Кайнарджийский мир 1774 года (его подготовка и заключение). Москва 1955.
47. Известия Юго-Осетинского научно-исследовательского института краеведения. Выпуск II. Сталинир 1935.
48. Кадишев А. Б., Интервенция и Гражданская война В Закавказье, Москва 1960.
49. Квинитадзе Г.И., Мои воспоминания в годы независимости Грузии 1917-1921, Париж 1985.
50. Лекишвили С., Когда возник термин „Южная Осетия«?, сборник Осетины в Грузии, Тбилиси 2015.
51. Ленин В. И., Сочинения, Издание четвертое, Том 30, Москва 1950.
52. Лордкипанидзе М., Отхмезури Г.Б Шида Картли (Исторический экскурс), сборник Осетины в Грузии, Тбилиси 2015.
53. Очерки Истории Юго-Осетии. Том I .Цхинвали 1969.
54. Плиев Б.З., Борьба Трудящихся Южной Осетии за Советскую власть в 1917-1921гг., Цхинвали 1977.
55. Тадтаев Т., Южная Осетия в 1920 году (часть 1), Вестник Северо-Осетинского государственного университета им. К.Л. Хетагурова, Общественные Науки

2015, N 2. Владикавказ

56. Хачапуридзе Г., Борьба за пролетарцкуию революцию В Грузии, Очерки 1917-1921, Тбилиси 1936.
57. Цховребов Д., Из истории Юго-Осетинской организации Кп Грузии (1917-1925 гг), Цхинвали 1981.

პრესა:

58. გაზეთი. ერთობა, 1918 წელი, N: 31, 32, 36, 42, 43, 45, 67, 68,71, 119.
59. გაზ.ერთობა, 1919 წელი, N: 48, 122.
60. გაზ.ერთობა, 1920 წელი, N: 129, 150, 157.
61. გაზ.საქართველო, 1918 წელი, N: 36, 66.
62. Заря Востока . 14 мая 1924г. N.575

ინტერნეტ რესურსები:

63. <http://archive.ge/ka/audio/9> 9.10.2021
64. <http://duma.gov.ru/news/46172/> 31.05.2021
65. <http://firstrepublic.ge/ka/theme/66> 17.10.2021
66. http://osinform.org/4518-deklaratsija_o_genotside_1920_goda_v_juzhnoj_os-etii.html 31.05.2021
67. <https://regnum.ru/news/polit/2662863.html> 31.05.2021
68. <https://regnum.ru/news/society/727409.html> 31:05.2021
69. <https://regnum.ru/news/polit/2662863.html> 31.05.2021
70. <https://ria.ru/20190719/1556702355.html> 31.05. 2021
71. <https://tass.ru/mezhdunarodnaya-panorama/8777475> 31.05.2021
72. <https://terskiykazak.livejournal.com/908587.html> . 14.10.2021

საკრძეპი

- 3 საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკა და ცხინვალის რეგიონის ბოლშევიკური აჯანყებები 1918-1920 წლებში
- 52 Democratic Republic of Georgia and Bolshevik uprisings in the Tskhinvali Region in 1918-1920
- 92 ბიბლიოგრაფია
Bibliography